

Archeologienota Mechelen – Ganzendries

Natasja Reyns en Ruth Ferket

Temse
2018

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba

Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Auteurs: Natasja Reyns en Ruth Ferket

All-Archeo bvba
Laagstraat 12
9140 TEMSE

Wettelijk depot nummer
D/2018/12.807/95

© All-Archeo bvba

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en /of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Verslag resultaten bureauonderzoek	5
2.1	Administratieve gegevens	5
2.2	Archeologische voorkennis	7
2.3	Onderzoeksopdracht	7
2.3.1	Vraagstelling en randvoorwaarden	7
2.3.2	Beschrijving geplande werken	8
2.3.3	Werkwijze	13
2.4	Assessmentrapport	13
2.4.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied	13
2.4.2	Historische beschrijving van het onderzochte gebied	19
2.4.3	Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader	28
2.4.4	Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese	33
2.4.5	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	34
3	Samenvatting	36
4	Bibliografie	37
4.1	Publicaties	37
4.2	Websites	37
5	Bijlagen	38
5.1	Archeologische periodes	38
5.2	Plannenlijst	38
5.3	Fotolijst	39

1 Inleiding

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een omgevingsvergunning waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100 m² of meer beslaat, de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 300 m² of meer bedraagt en waarbij de betrokken percelen binnen een archeologische zone liggen, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,¹ zoals bepaald in artikel 5.4.1 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Het gaat om de archeologische zone Historische stadskern van Mechelen. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.²

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

De uitvoering van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem gaat steeds de uitvoering van vooronderzoek met ingreep in de bodem vooraf. Het doel van een archeologisch vooronderzoek wordt immers met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt.

¹ <https://geo.onroenderfgoed.be>

² <https://geo.onroenderfgoed.be>

2 Verslag resultaten bureauonderzoek

Het doel van de archeologische bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2018C219

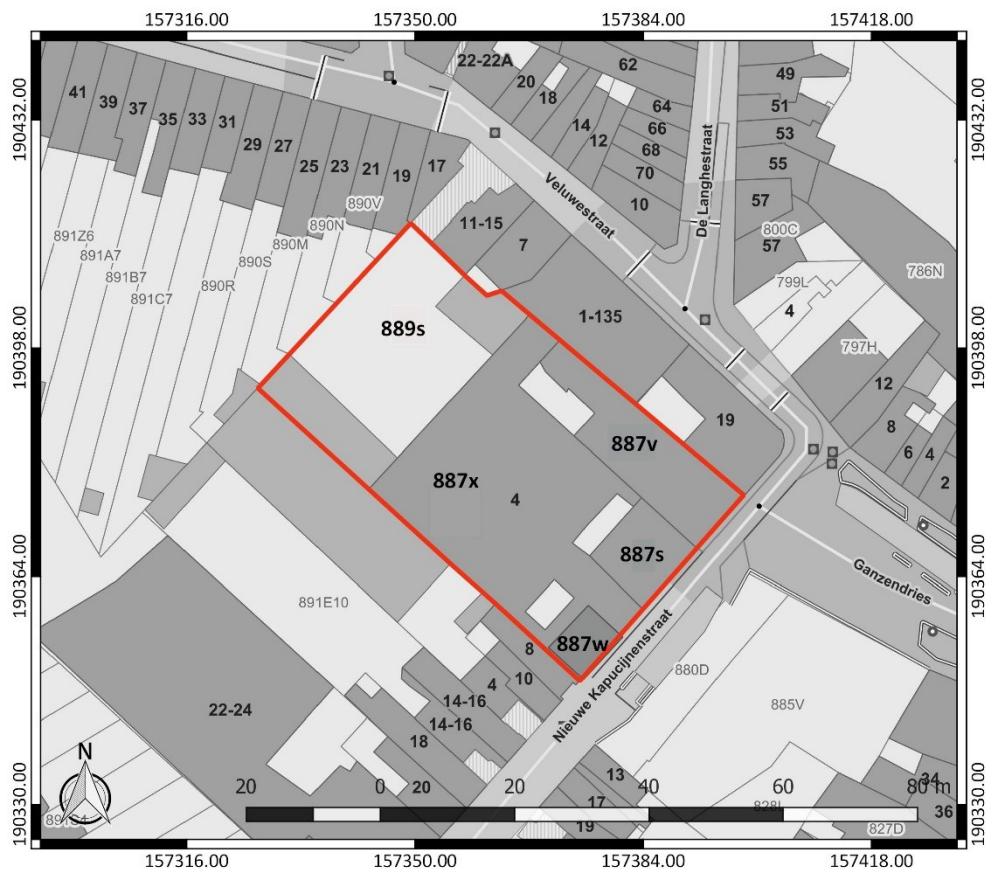
Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, adres, toponiem): Antwerpen, Mechelen, Mechelen, Nieuwe Kapucijnenstraat/Ganzendries, Ganzendries

Bounding box x/y Lambert 72 coördinaten:

- 157399, 190376
- 157375, 190348
- 157327, 190392
- 157349, 190417

Kadastraal plan:

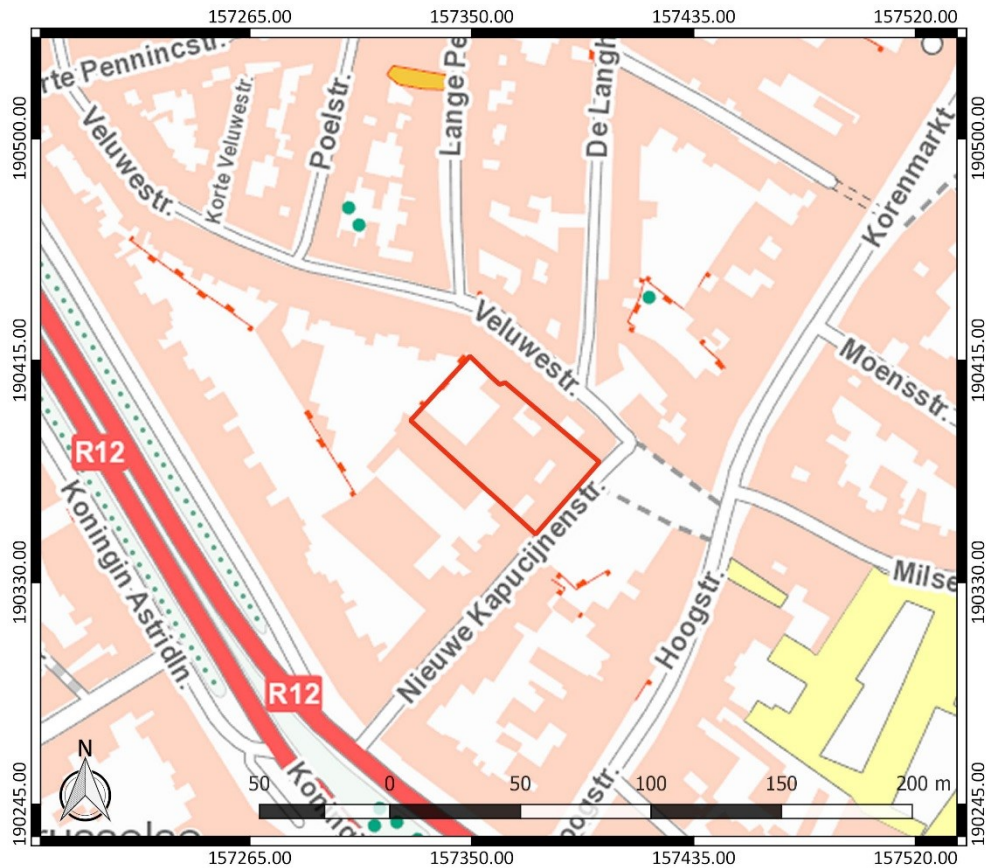

Figuur 1: Kadastraal plan met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood (www.geopunt.be)

Kadastrale percelen: Mechelen, Afdeling 1, sectie E, nummers 887s, 887v, 887w, 887x (partim) en 889s (partim)

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 2275 m²

Topografische kaart:

Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.dov.vlaanderen.be>)

Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 04/04/2018 – 15/10/2018

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, ijzertijd, Romeinse tijd, middeleeuwen, nieuwe tijd, kapucijnenklooster, (klooster)tuin, boomgaard

Verstoorde zones: Er bevinden zich gebouwen en verhardingen ter hoogte van het onderzoeksgebied (Figuur 3). Er kan verondersteld worden dat de realisatie ervan enige negatieve impact heeft gehad op het archeologisch bodemarchief. De precieze aard en de omvang van deze verstoring is echter niet gekend.

Figuur 3: Verstoringenkaart met aanduiding van de bestaande bebouwing (oranje) en verhardingen (blauw) binnen het onderzoeksgebied (rood). Onderkaart: GRB (www.geopunt.be)

2.2 Archeologische voorkennis

Er is geen concrete archeologische voorkennis met betrekking tot het onderzoeksgebied.

2.3 Onderzoeksopdracht

2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van de geplande werken ter hoogte van het onderzoeksterrein werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij staat de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem nodig is.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

Randvoorwaarden: bodemingrepen worden enkel gepland in een zone van ca. 565 m² (Figuur 4, en zie ook 2.3.2).

Figuur 4: Onderzoeksgebied met aanduiding van de zone waar bodemingrepen gepland worden, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

2.3.2 Beschrijving geplande werken

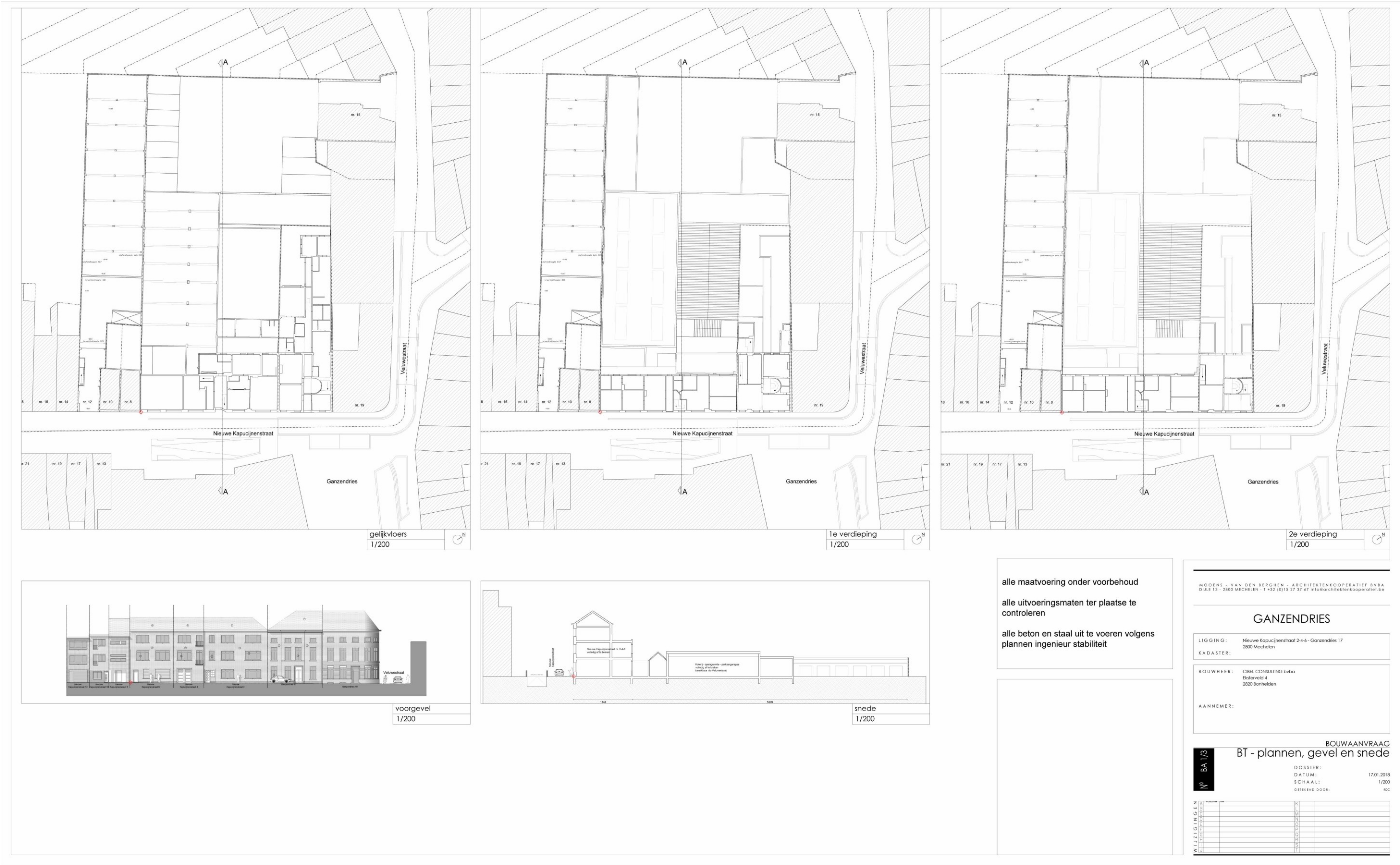
Op het terrein wordt de bouw van nieuwe appartementen voorzien (Figuur 6). Daarvoor wordt de bebouwing ter hoogte van de Nieuwe Kapucijnenstraat nummer 2, 4 en 6 volledig afgebroken. Ook de bijgebouwen en parkeergarages die via de Veluwestraat bereikbaar zijn, worden gesloopt (Figuur 5).

In het zuidoosten van het onderzoeksgebied wordt langs de Nieuwe Kapucijnenstraat een nieuw gebouw opgetrokken, dat uit drie verdiepingen zal bestaan. In totaal worden er 14 appartementen ingericht in de nieuwbouw en het aansluitende gebouw aan de Ganzendries 17.

Het nieuwe gebouw wordt gedeeltelijk onderkelderd. De kelderverdieping wordt onderverdeeld in 14 bergingsruimtes (een voor elk appartement) en twee meterlokalen. De afvoer van regenwater verloopt via een infiltratiebekken van 40 m² en twee regenwaterputten van 5000 l ten noordwesten van het geplande gebouw. Het fecaal water wordt afgevoerd via twee sceptische putten van 5000 l aan de noordwestzijde van het geplande gebouw. Verder worden twee enkele en twee dubbele sifonputten aan de zuidoostelijke zijde aangesloten op de bestaande straatriolering.

De bovenzijde van de vloerplaat van het nieuwe gebouw komt circa 15 cm hoger te liggen dan het huidige maaiveldniveau (Figuur 7). De kelder bevindt zich ca. 2,30 m onder het huidige maaiveldniveau. De realisatie van de septische putten, regenwaterputten en het infiltratiebekken betekent een verstoring tot een diepte van eveneens ca. 2,30 m onder het huidige maaiveld.

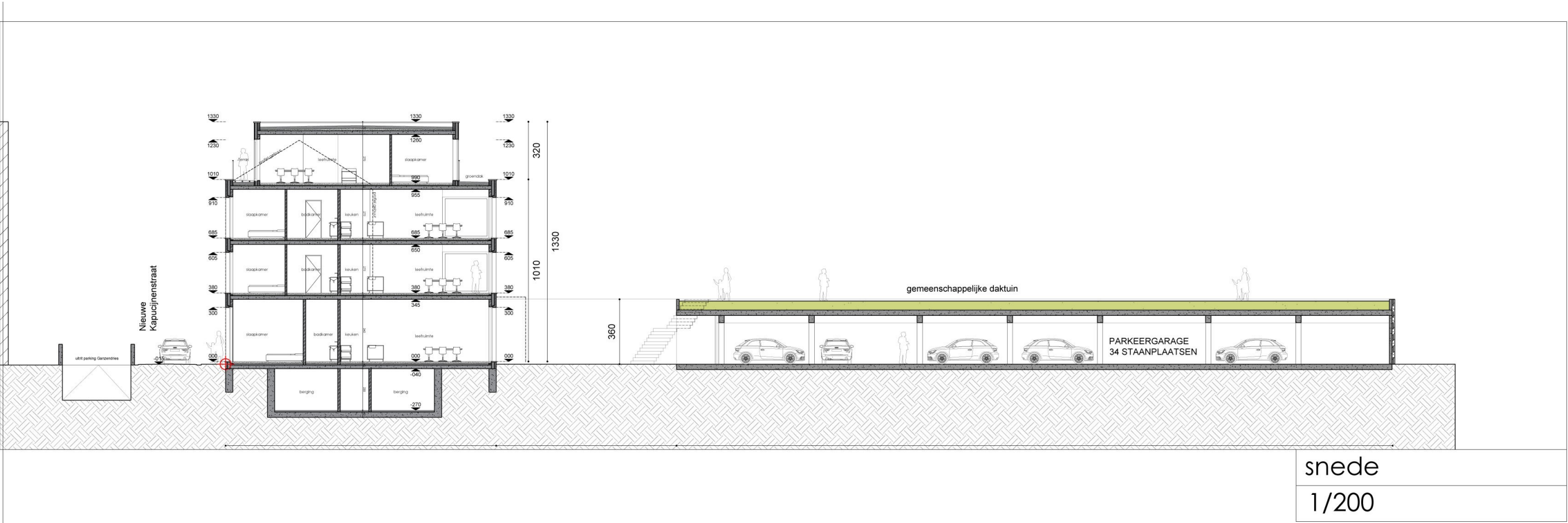
Verder wordt er achter de appartementen op de gelijkvloerse verdieping een parkeergarage met 34 staanplaatsen, 13 extra parkeerplaatsen en een fietsenstalling met 45 staanplaatsen gerealiseerd. De in- en uitrit van de parking is bereikbaar via de Veluwestraat. Fietzers en voetgangers hebben doorgang naar de parking via twee toegangswegen aan de Nieuwe Kapucijnenstraat. Verder worden er groenzones en betegeling voorzien. Boven de parkeergarage komt een gemeenschappelijke daktuin. Voor de parkeergarage worden de bestaande verharding en de bestaande kolommen hergebruikt. In het kader van deze werken zullen geen bodemingrepen plaatsvinden.

Figuur 5: Plannen, gevel en snede bestaande toestand (Mooens-Van den Berghen-Architektenkoöperatief bvba)

Figuur 6: Ontwerpplan kelder, gelijkvloers, eerste verdieping en gevels (Mooens-Van den Berghen-Architektenkoöperatief bvba)

Figuur 7: Snede (Mooens-Van den Berghen-Architektenkoperatief bvba)

2.3.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek heeft betrekking op een zone die gekenmerkt wordt door een hoge densiteit aan bebouwing in het verleden en vooral een lange geschiedenis van bebouwing. Daarom heeft het bureauonderzoek als bijkomend doel de evolutie van de historische bebouwing te kennen. Daarvoor wordt bijzondere aandacht besteed aan het onderzoek van archieven.

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online opgezocht via www.dov.vlaanderen en www.geopunt.be. De geomorfologische kaart en de potentiële bodemerosiekaart zijn niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied. Het historisch kaartmateriaal is gegeorefereerd geraadpleegd op www.geopunt.be.

Het belangrijkste beschikbare historisch kaartmateriaal werd geraadpleegd om de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Met het stadsplan van Jacob van Deventer (1550-1565), de plattegrond van de stad Mechelen door van Hanswijck (laatste kwart van de 16de eeuw), de plattegrond van Braun en Hogenberg (1574), van Joannes Blaeu (1649) en van Basire (1745), de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778), de plattegrond van het Kapucijnenklooster (ca. 1796), de plattegrond van Hunin (ca. 1800), het Primitief Kadaster (1824) en de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp (1842-1879) worden tien momentopnames bekeken, voorafgaand aan de stafkaarten. De informatie afkomstig uit historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de inschatting van de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief. Beschikbare stafkaarten en luchtfoto's van het onderzoeksterrein werden geraadpleegd op www.geopunt.be en op www.cartesius.be. Ze worden enkel weergegeven in voorliggende studie wanneer ze een relevante bijdrage kunnen leveren aan de onderzoeksvragen met betrekking tot de landschapshistoriek, de gebruiksgeschiedenis van het terrein of de evolutie van de historische bebouwing.

In het kader van de vraagstelling rond het archeologisch potentieel van het terrein werden de Centrale Archeologische Inventaris en de landschapsatlas geraadpleegd. De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen.

Ook de Archeologische Dienst van de stad Mechelen werd gecontacteerd in het kader van de opmaak van de archeologienota.

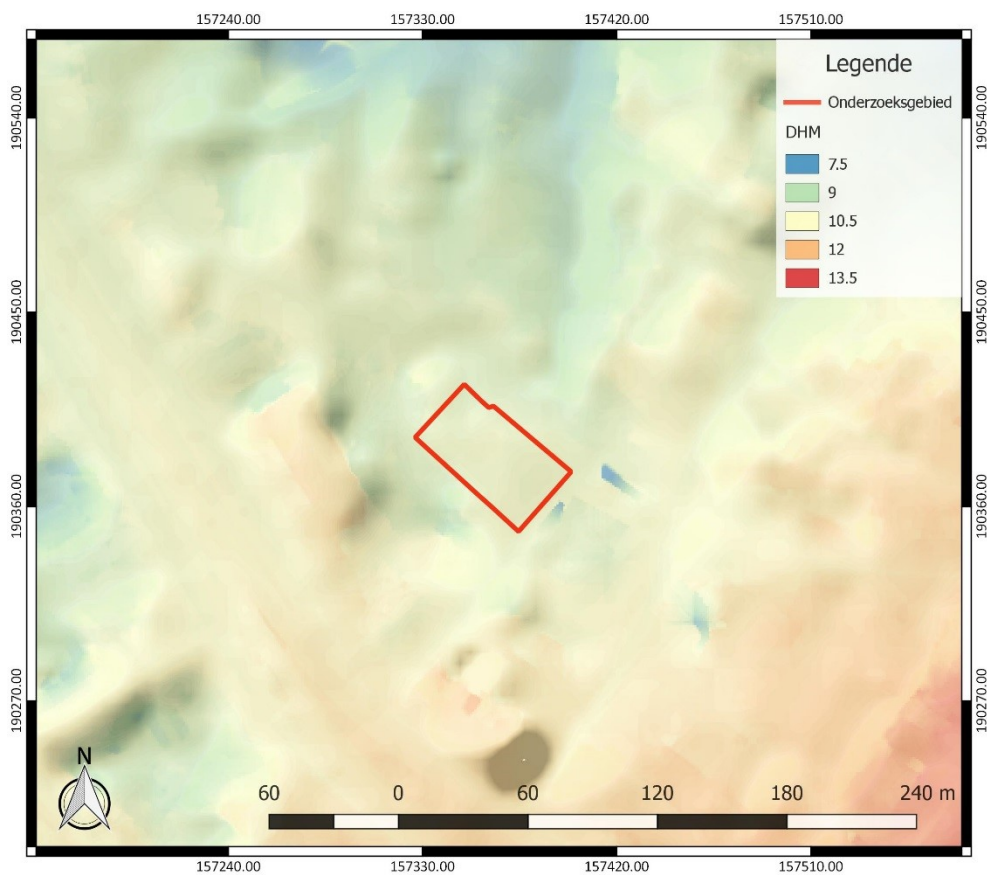
2.4 Assessmentrapport

2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

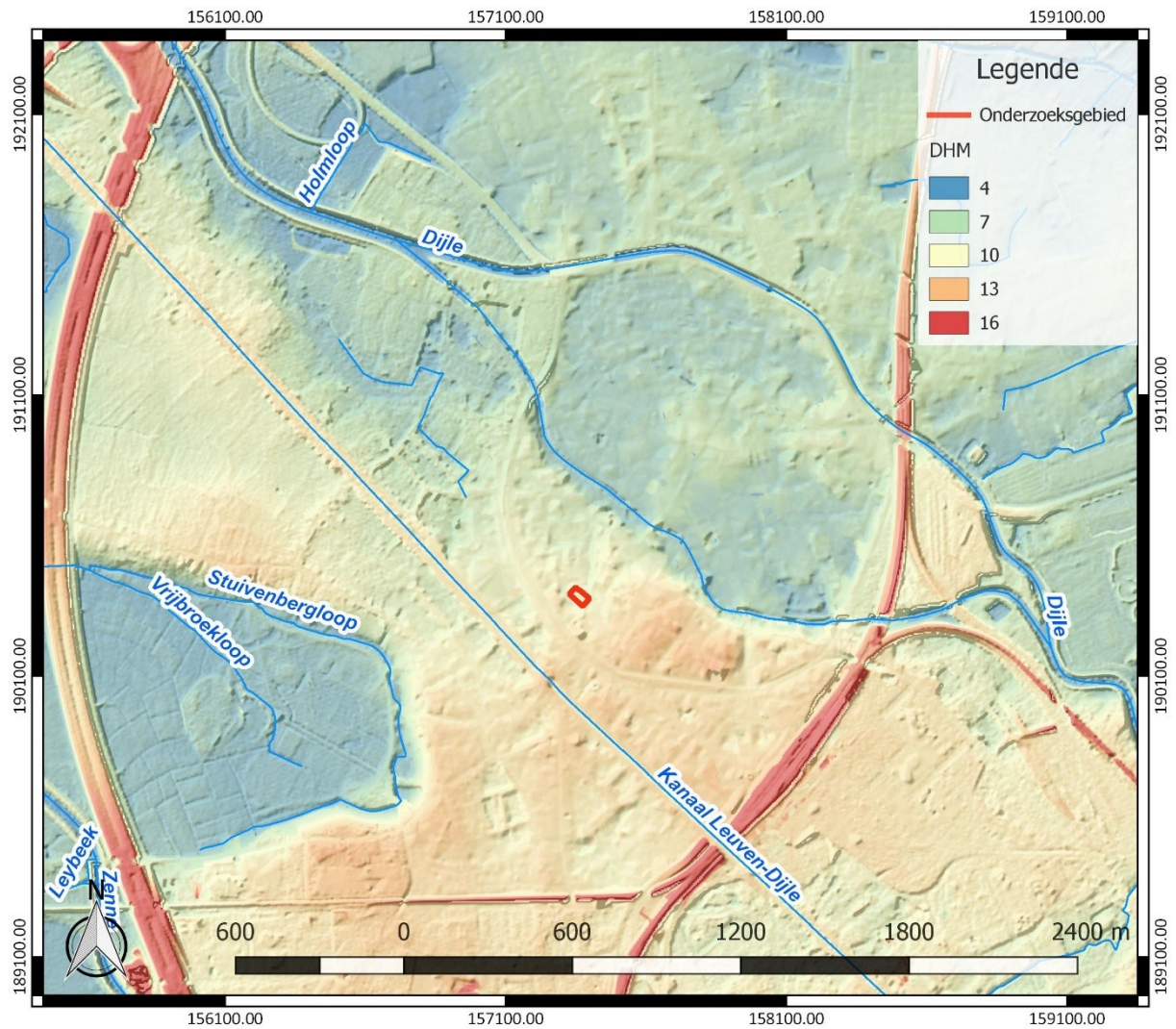
Het onderzoeksgebied is gelegen in de binnenstad van Mechelen, tussen de Veluwestraat in het noordoosten en de Ganzendries en de Nieuwe Kapucijnenstraat in het zuidoosten (Figuur 8). Volgens het gewestplan is het terrein gelegen in woongebieden met een culturele, historische en/of esthetische waarde. Hydrografisch behoort het tot het Dijlebekken. De Dijle stroomt ten noordoosten van het onderzoeksgebied. Het Kanaal Leuven-Dijle is ten zuidwesten van het terrein gesitueerd (Figuur 10).

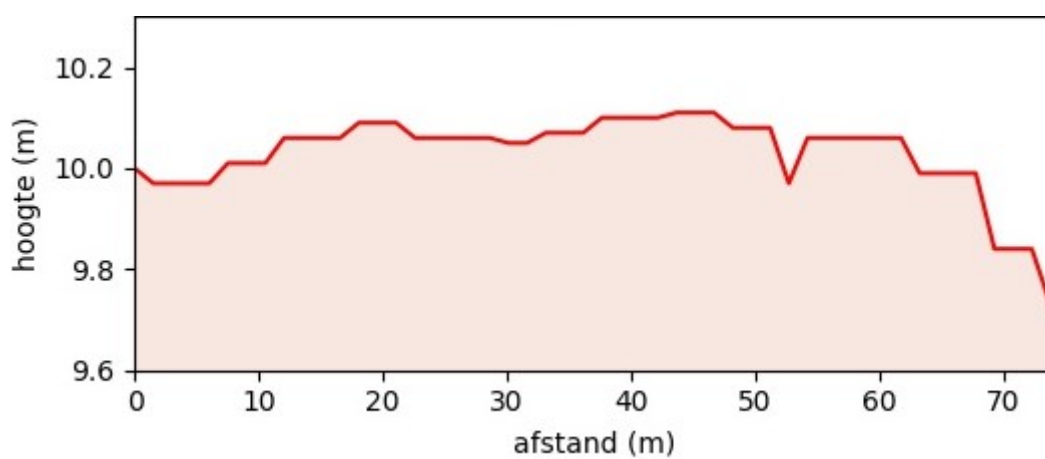
Figuur 8: Luchtfoto van 2017 met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 9: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m, met aanduiding van het onderzoeksgebied

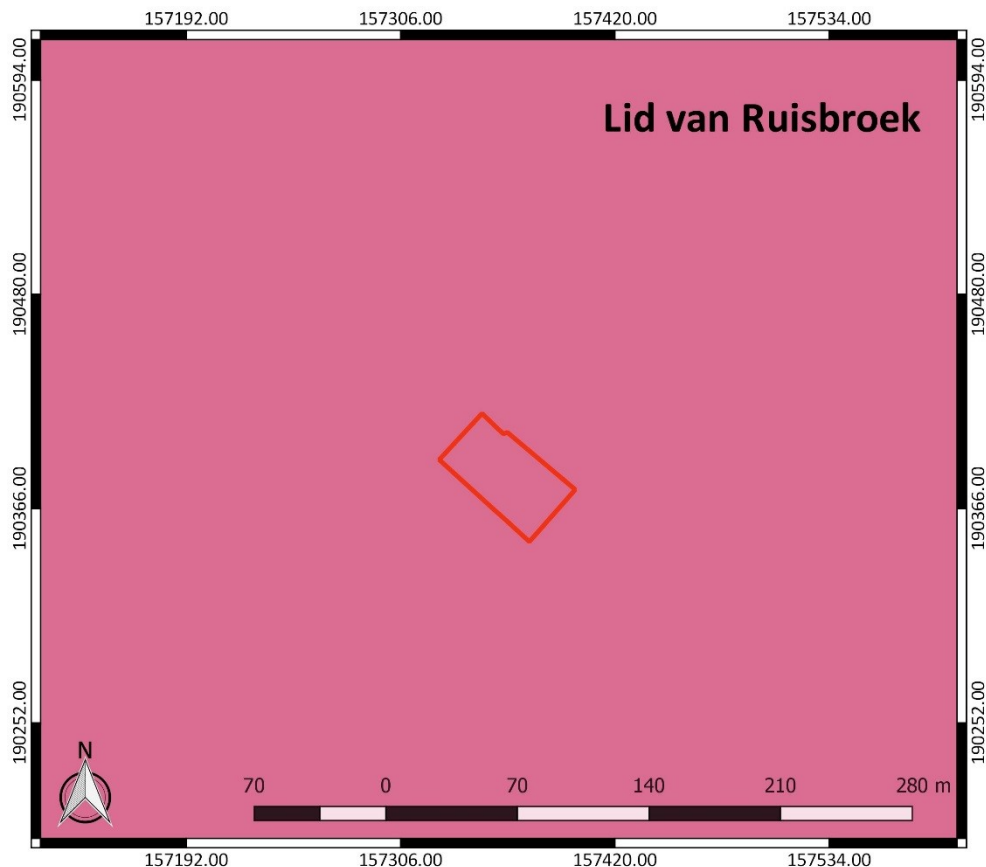

Figuur 10: Hydrografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 11: Hoogteverloop van oost naar westnoordwest over het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

Geomorfologisch worden Mechelen en omgeving gekenmerkt door een vlak reliëf met een groot aantal waterlopen. De ondergrond in de omgeving bestaat doorgaans uit pleistocene windafzettingen en behoort tot het zogenaamde Dekzandgebied, dat gekenmerkt wordt door homogene zandige afzettingen aan het oppervlak, gevolgd door fijne zanden waarin leemlagen aan de basis voorkomen. In dit gebied bestaat de bodem uit zand, lemige zand- en lichte zandleemgronden.³ Het onderzoeksgebied bevindt zich op een interfluvium tussen Dijle en Zenne (Figuur 9), op een hoogte van 9,7 tot 10,1 m TAW (Figuur 11).

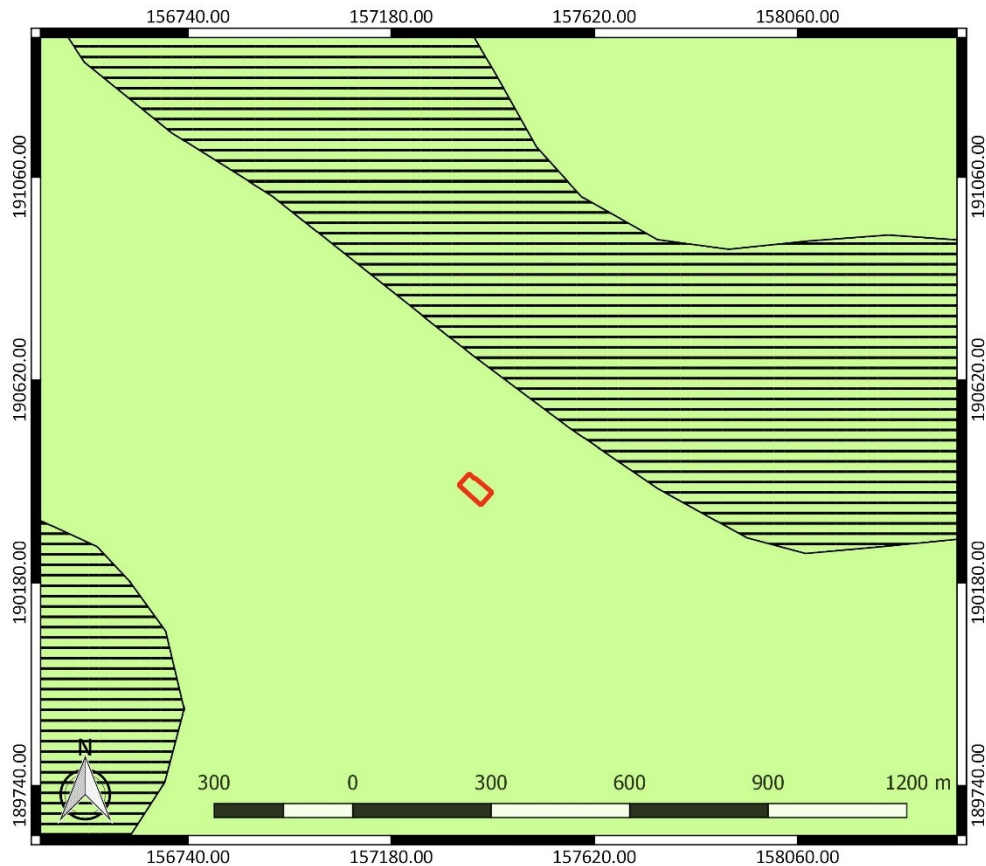
Figuur 12: Tertiaire geologische ondergrond met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De tertiaire ondergrond (Figuur 12) bestaat uit het Lid van Ruisbroek. Het wordt gekenmerkt door licht groengrijs tot grijsbruin zand, dat sterk fossilhoudend is en soms grote oesterschelpen bevat.⁴ De quartairgeologische kaart (Figuur 13) geeft aan dat in het onderzoeksgebied eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en mogelijk Vroeg-Holocene voorkomen, en/of hellingafzettingen van het Quartair. Hieronder bevinden zich oudere fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen). In de omgeving van het onderzoeksgebied komen ook jongere fluviatiele afzettingen van het Holocene en mogelijk Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan) voor, boven de eerder genoemde afzettingen. Deze zijn gearceerd weergegeven op de kaart.⁵

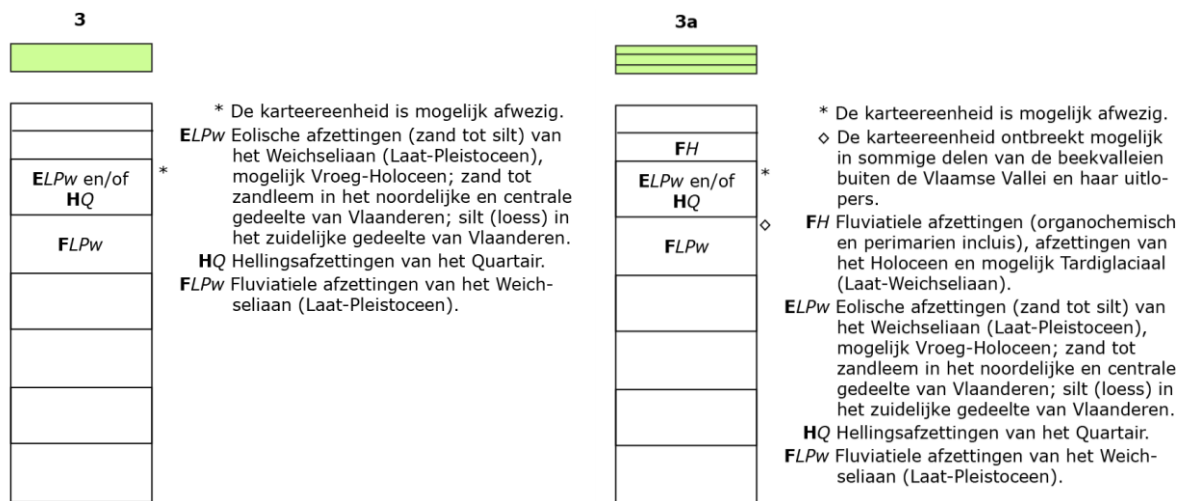
³ Bogemans 1996, 3-5

⁴ www.geopunt.be/kaart

⁵ www.geopunt.be/kaart

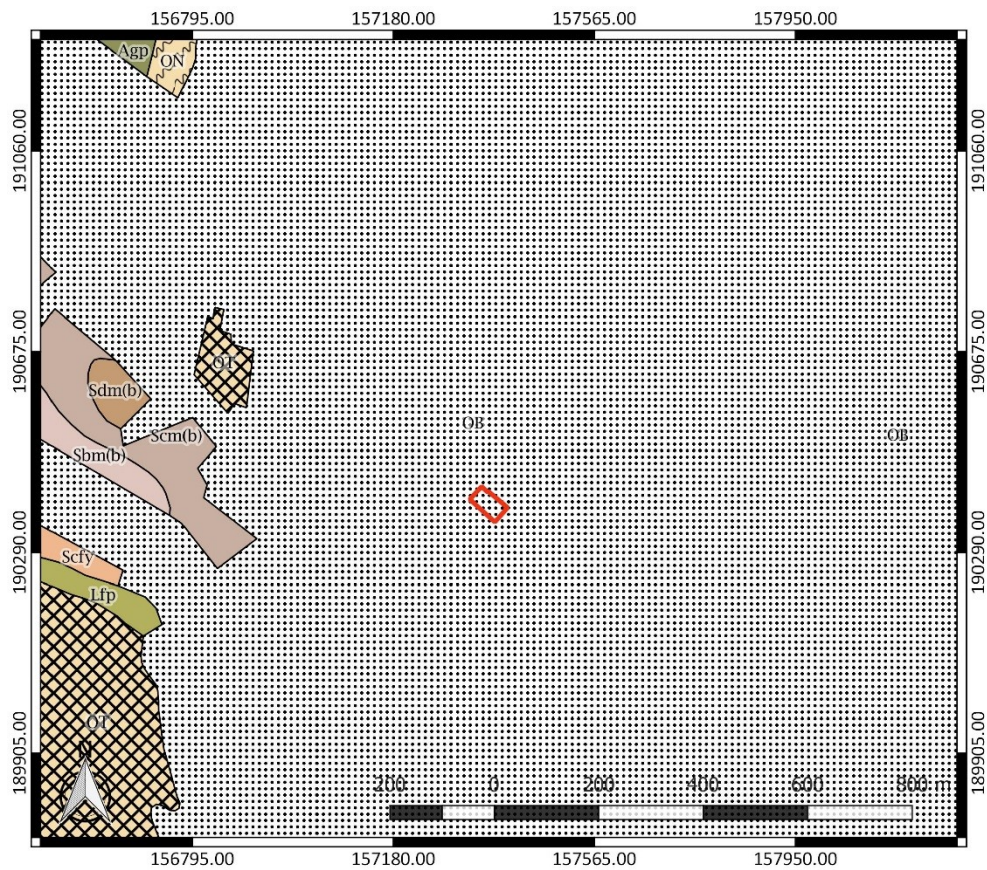

Figuur 13: Quartairegeologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

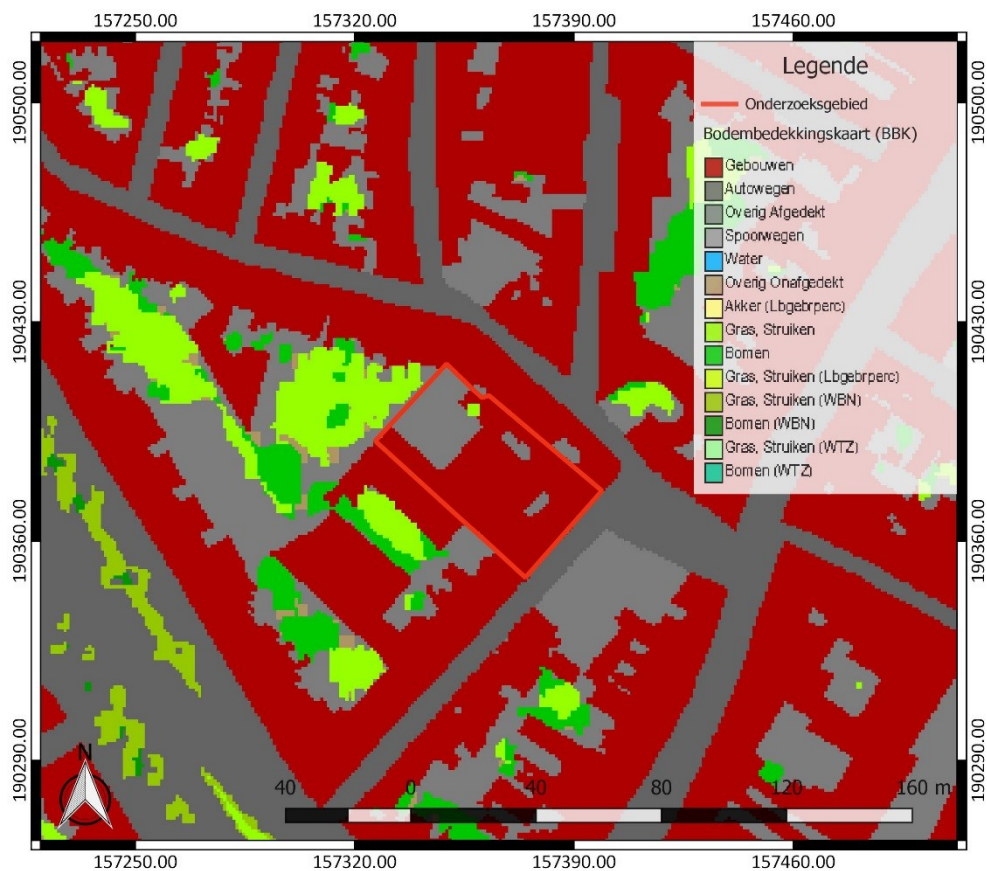

Figuur 14: Legende bij de quartairegeologische kaart (www.geopunt.be)

De bodemkaart (Figuur 15) situeert het onderzoeksgebied in een bebouwde zone (OB). Ten zuidwesten en ten noordwesten van het terrein worden op basis van de bodemkaart sterk vergraven gronden (OT) verwacht. Ten zuidwesten treffen we verder ook een zeer natte zandleembodem zonder profiel (Lfp) en een matig droge lemig zandbodem met weinig duidelijke ijzer en/of humus B horizont (Scfy). In het westen toont de kaart dat er een droge (Sbm(b)), een matig droge (Scm(b)) en een matig natte (Sdm(b)) lemig zandbodem met een dikke antropogene humus A horizont en een gevlekte textuur B horizont te verwachten is. Tot slot zijn er verder ten noordwesten opgehoogde gronden (ON) en is er een uiterst natte leembodem zonder profiel (Agp) aangegeven. Binnen het onderzoeksgebied zijn op de bodemgebruikskaart gebouwen en verhardingen te bemerken (Figuur 16). Dit beeld komt overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 8).

Figuur 15: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 16: Bodemgebruiksk kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied

De naam "Mechelen" verschijnt voor de eerste maal in 870. Momenteel wordt aangenomen dat er bij de overgang van de vroege naar de volle middeleeuwen twee bewoningskernen bestonden op de beide oevers van de Dijle: één op de linkeroever (een portus/handelscentrum) en één op de rechteroever (een kapitteldomein/religieus centrum in de omgeving van het Sint-Romboutskerkhof en de Sint-Katelijnestraat).⁶

Het Sint-Romboutskapittel werd in 992 gesticht door prins-bisschop Notger van Luik en werd in 1134 binnen de stadsmuren gevestigd. Ondertussen was de heerlijkheid Mechelen als zelfstandig geheel ontstaan. In de 11de en 12de eeuw verwierven de prins-bisschoppen van Luik invloed en macht in Mechelen. In de 13de eeuw greep het geslacht van de Berthouts de politieke macht. Na een periode waarin Mechelen tot het hertogdom Brabant behoorde, kwam de stad in 1356 in het bezit van Lodewijk van Male, graaf van Vlaanderen, door zijn huwelijk met Margareta, erfdochter van Brabant. In 1383 werd Mechelen door het huwelijk van Margareta van Male met Filips de Stoute deel van het Bourgondisch Rijk.⁷

Vanaf de 13de eeuw was Mechelen een echte bloeiende stad.⁸ In de 14de, de 15de en de eerste helft van de 16de eeuw werden heel wat gebouwen opgetrokken, zoals stadspaleizen. In het jaar 1507 werd Margareta van Oostenrijk landvoogdes der Nederlanden en ging Mechelen fungeren als politieke hoofdstad. Dit bleef zo tot in 1530. In de tweede helft van de 16de eeuw werd de stad geplaagd door opeenvolgende rampen in het kader van de godsdienstconflicten. Mechelen groeide vanaf de tweede helft van de 16de eeuw uit tot een belangrijk geestelijk centrum. Kloosterlingen die voorheen buiten de stad woonden, zochten hun toevlucht binnen de stadsmuren. Mechelen bleef een kloosterstad tot verschillende kloosterorden werden ontbonden tijdens de Franse bezetting. Een aantal kloosterordes bleef vanaf dan definitief weg uit Mechelen. Andere kwamen (terug) en legden zich onder meer toe op onderwijs. Zo werd de stad van kloosters uiteindelijk een stad van scholen.⁹

Een deel van het bouwblok tussen de Veluwestraat en de stadsvesten, waar het onderzoeksgebied gelegen is, was in 1595 aangeplant als kriekenboomgaard. In dat jaar kocht een hovenier die reeds een aanpalend terrein bezat de grond, die bij diens overlijden in 1622 nog steeds als kriekenboomgaard in gebruik was. Mogelijk waren de terreinen al veel eerder in gebruik als tuinbouwgrond. Een tekst uit 1413 spreekt over een hof of boomgaard bij de Ganzendries, tussen twee wegen die leiden naar de stadsvest. In een akte uit 1622 wordt een klein straatje vermeld. Vermoedelijk gaat het om de huidige Nieuwe Kapucijnenstraat. Kort nadien moet het terrein in handen van de kapucijnen gekomen zijn.¹⁰

De kapucijnen vestigden zich in 1599 in Mechelen. Dit gebeurde in het kader van de contrareformatie. Hun komst werd gestimuleerd door aartshertog Albrecht of diens plaatsvervanger kardinaal Andreas van Oostenrijk. De kapucijnen kregen de toestemming om een klooster op te

⁶ Troubleyn *et al.* 2007, 16-17, 23; Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Mechelen binnenstad [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/126655> (geraadpleegd op 6 april 2018); Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Historische stadskern van Mechelen [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140035> (geraadpleegd op 6 april 2018)

⁷ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Mechelen binnenstad [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/126655> (geraadpleegd op 6 april 2018)

⁸ Troubleyn *et al.* 2007, 21

⁹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Mechelen binnenstad [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/126655> (geraadpleegd op 6 april 2018); Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Historische stadskern van Mechelen [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140035> (geraadpleegd op 6 april 2018)

¹⁰ Persoonlijke communicatie Frank Kinnaer, Consulente historisch onderzoek Stad Mechelen – Dienst Archeologie; Steurs/Uytterhoeven 1942, 63

richten in de Adegemstraat. De gebouwen werden al snel te klein. De orde verhuisde naar een erf tussen de Wallen en de Ganzendries, dat in 1627 door het stadsbestuur gekocht werd. Voorheen stond hier de refugie van de priorij Leliëndaal.¹¹ De Ganzendries was oorspronkelijk een drinkpoel die op verschillende kaarten te zien is (zie verder). Tot 1627 was het gemeenschapsgrond (“ghemyne plaetse”). Mogelijk was de vijver in de kloostertuin een restant van de poel.¹²

In 1637 werd de kerk van het nieuwe klooster gewijd. In de loop van de daaropvolgende jaren werd het klooster voltooid. Het kapucijnenklooster was met een oppervlakte van 800 m² zeer groot. Het hele erf besloeg zelfs een oppervlakte van meer dan 18.000 m². Uit een beschrijving van het klooster en de tuin uit 1775, gepubliceerd door Azevedo, blijkt dat in de pandgang een kruidentuin was aangelegd voor medicinaal gebruik. Aan de kloostertuin was veel zorg besteed met een strakke formele aanleg in perken, vormsnoei, terrassen, beelden van Faid’herbe in keramiek en druiven tegen de noordmuur. De tuin werd rond 1775 heraangelegd. Er wordt ook een pesthuis vermeld. Grafopschriften geven aan dat er een klein aantal leken begraven werd in de kerk. In 1796 werd de gemeenschap opgeheven en twee jaar later werden de eigendommen verkocht. Het klooster werd afgebroken. De kerk bleef van afbraak gespaard en werd omgevormd tot een schuur voor een hovenier die zich op het uitgestrekte terrein vestigde.¹³

De benaming “Nieuwe Kapucijnenstraat” werd pas in 1851 door historici bedacht. In 1646 werd de straat vermeld als “Veststraetken, achter de Capucinen”. De benaming “Veststraat” was pas in gebruik vanaf 1622. De huidige Veluwestraat werd in 1646 met de benaming “Veluwe, langshenen de Veste” aangeduid. De 16de-eeuwse bronnen vermelden erven “in de Veluwe” of “in de Veele”. Ook komen plaatsaanduidingen als “in de Vele” en “de Weele” voor. De oudste gekende vermelding “Velue” gaat terug tot 1544.¹⁴

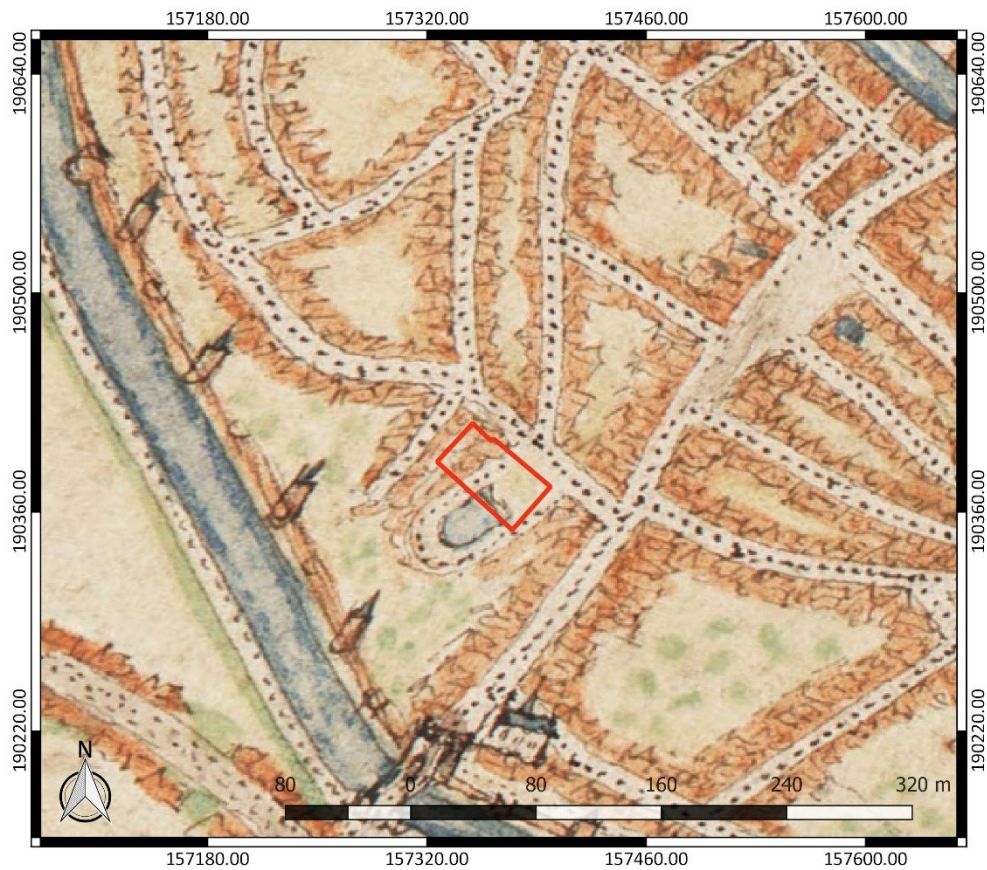
Op het stadsplan van Jacob van Deventer (1550-1565), de oudst bekende plattegrond van Mechelen, is de drinkpoel aan de Ganzendries duidelijk herkenbaar. De poel situeert zich deels binnen het onderzoeksgebied (Figuur 17). Verder is er bebouwing binnen het onderzoeksgebied waar te nemen. Ten zuidwesten bevinden zich de stadsvesten. Een plattegrond van de stad Mechelen rond het laatste kwart van de 16de eeuw, door J.B. De Noter (1812), naar het originele plan van Jan van Hanswijck, en een plattegrond van de stad Mechelen door Braun en Hogenberg (1574) situeren het onderzoeksgebied ook deels op de Ganzendries. Het terrein was gedeeltelijk bebouwd en gedeeltelijk in gebruik als tuin of boomgaard (Figuur 18-Figuur 19).

¹¹ Persoonlijke communicatie Frank Kinnaer, Consulent historisch onderzoek Stad Mechelen – Dienst Archeologie

¹² Persoonlijke communicatie Frank Kinnaer, Consulent historisch onderzoek Stad Mechelen – Dienst Archeologie

¹³ Installé 1997, 110-111; Persoonlijke communicatie Frank Kinnaer, Consulent historisch onderzoek Stad Mechelen – Dienst Archeologie

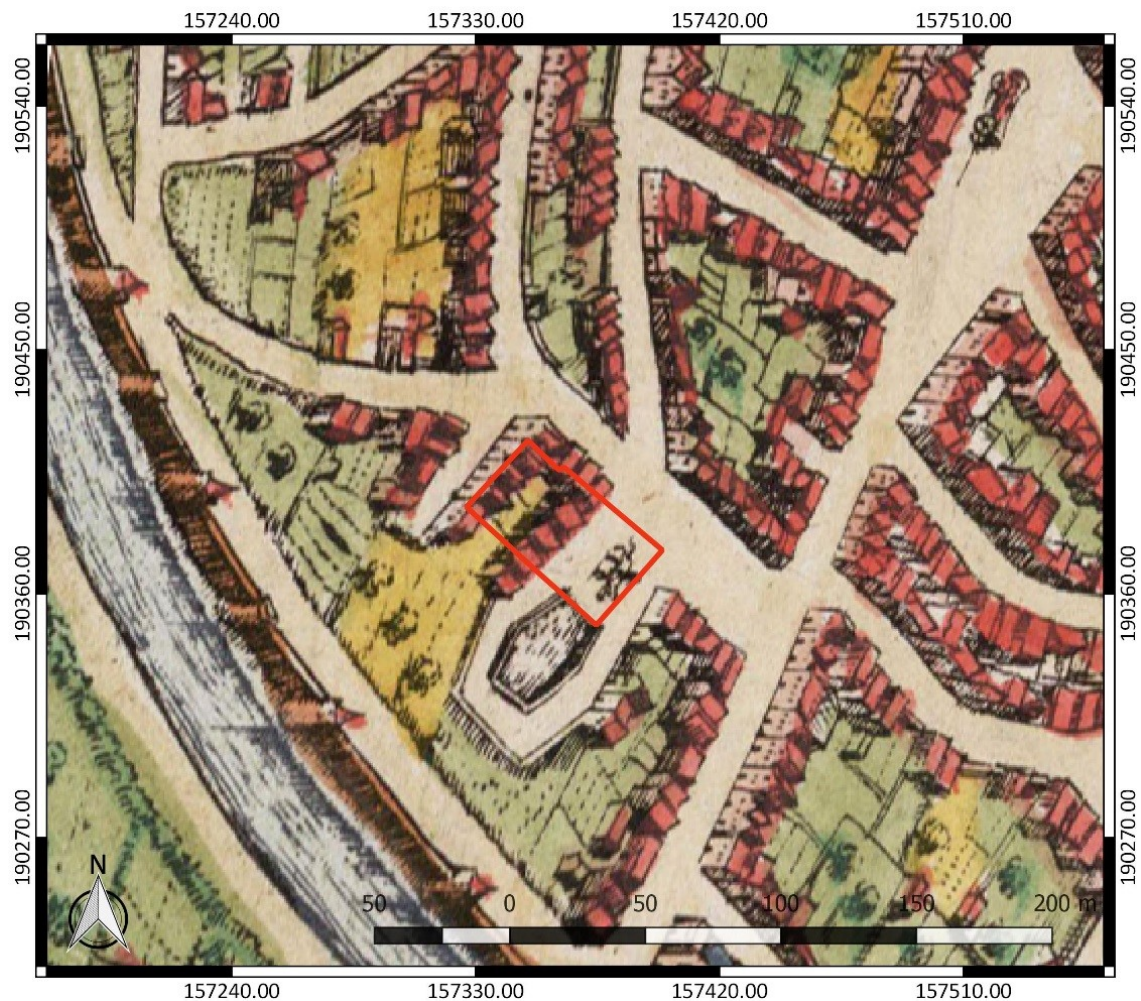
¹⁴ Persoonlijke communicatie Frank Kinnaer, Consulent historisch onderzoek Stad Mechelen – Dienst Archeologie

Figuur 17: Plattegrond van de stad Mechelen en onmiddellijke omgeving, door Jacob van Deventer, met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

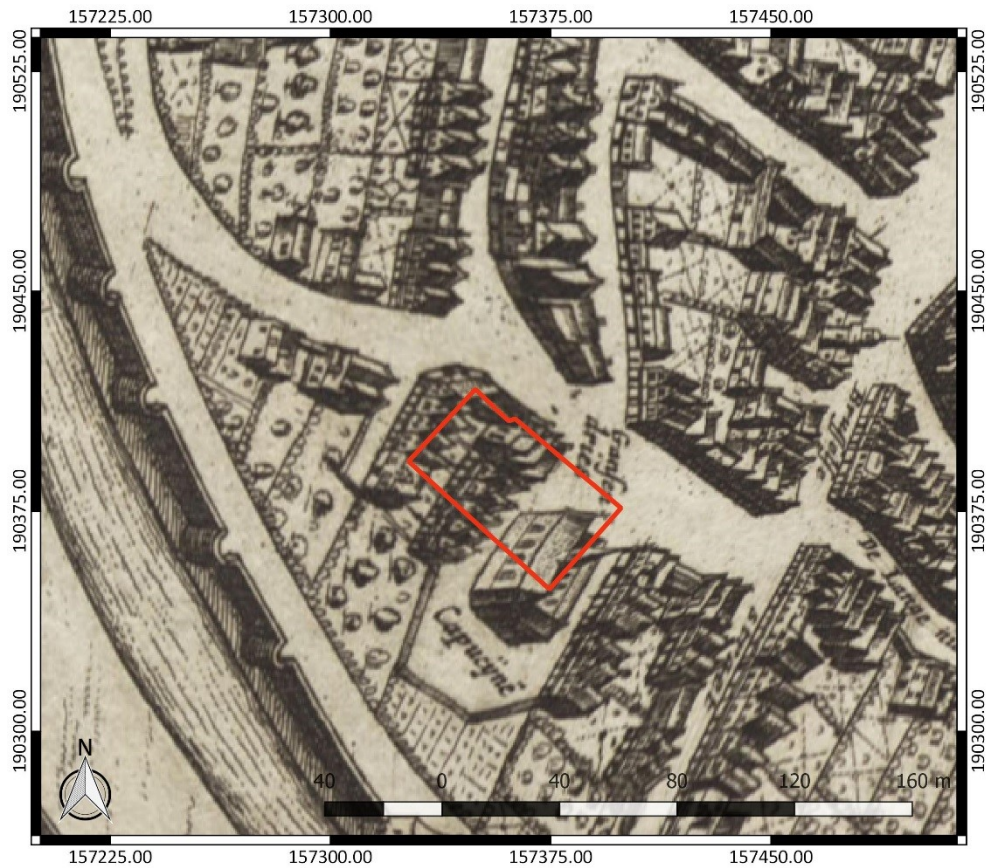

Figuur 18: Plattegrond van de stad Mechelen door J.B. De Noter naar het originele plan van Jan van Hanswijck, met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.regionalebeeldbank.be)

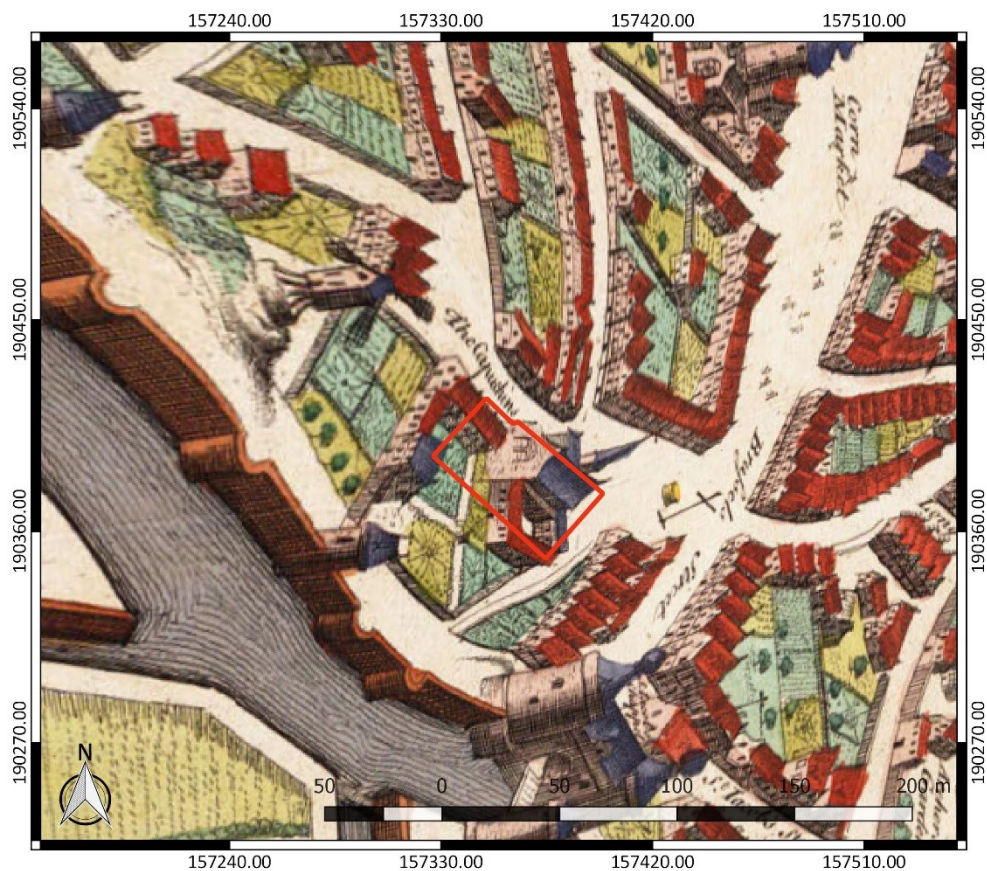

Figuur 19: Plattegrond van de stad Mechelen door Braun en Hogenberg met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.regionalebeeldbank.be)

Op het plan van Mechelen door Joannes Blaeu (1649) is het kapucijnenklooster te bemerken. De kerk situeert zich in het zuidoosten van het onderzoeksgebied. Het noordwestelijke deel van het terrein wordt nog steeds door een bouwblok met tuinen ingenomen (Figuur 20). De plattegrond van de stad Mechelen door Basire (1745) geeft een ander beeld. Het klooster is uitgebreid en het onderzoeksgebied situeert zich ter hoogte van de kerk en een deel van de tuin en kloostergebouwen (Figuur 21).

Figuur 20: Plan van Mechelen door Joannes Blaeu met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

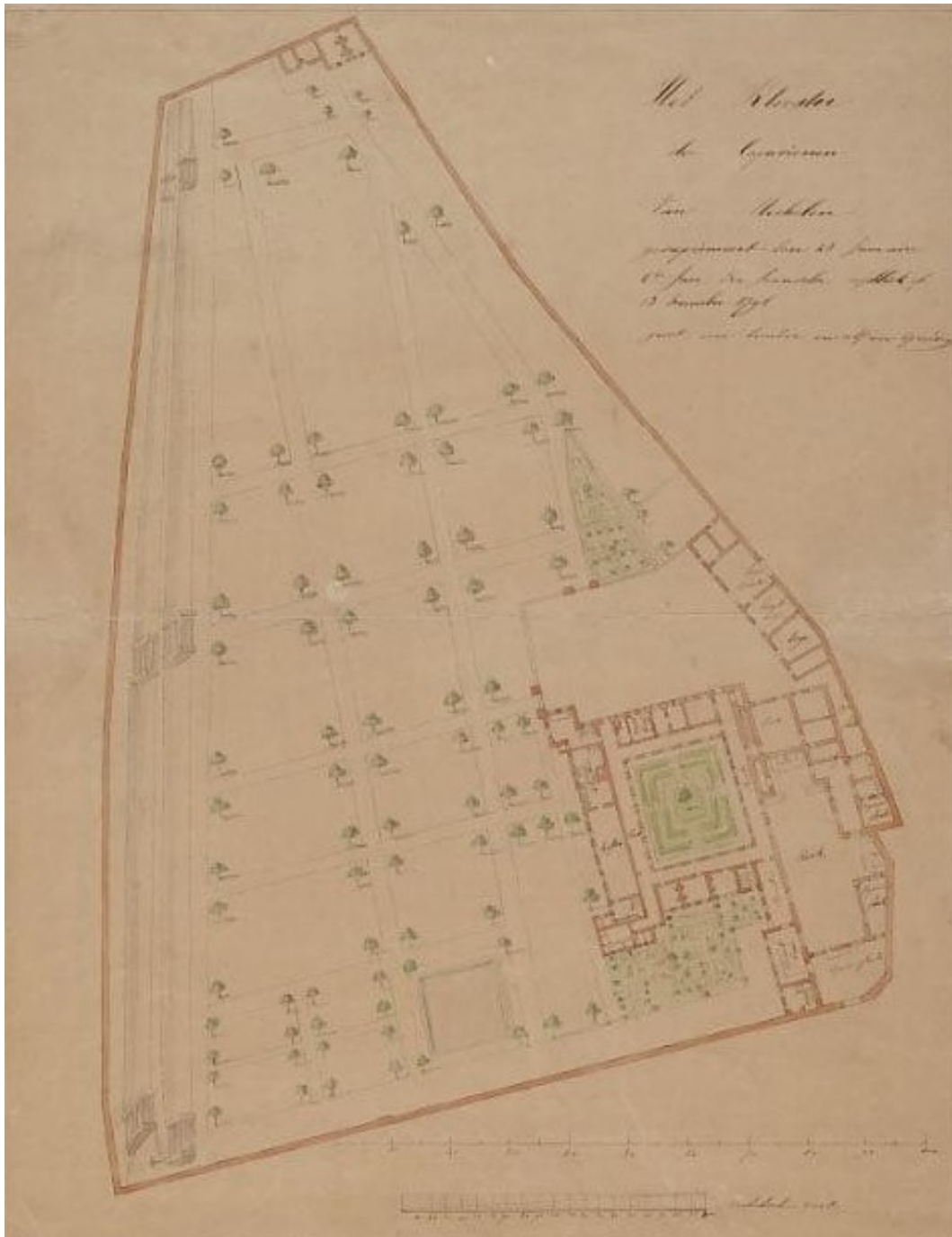
Figuur 21: Plattegrond van de stad Mechelen door Basire met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.regionalebeeldbank.be)

Figuur 22: Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

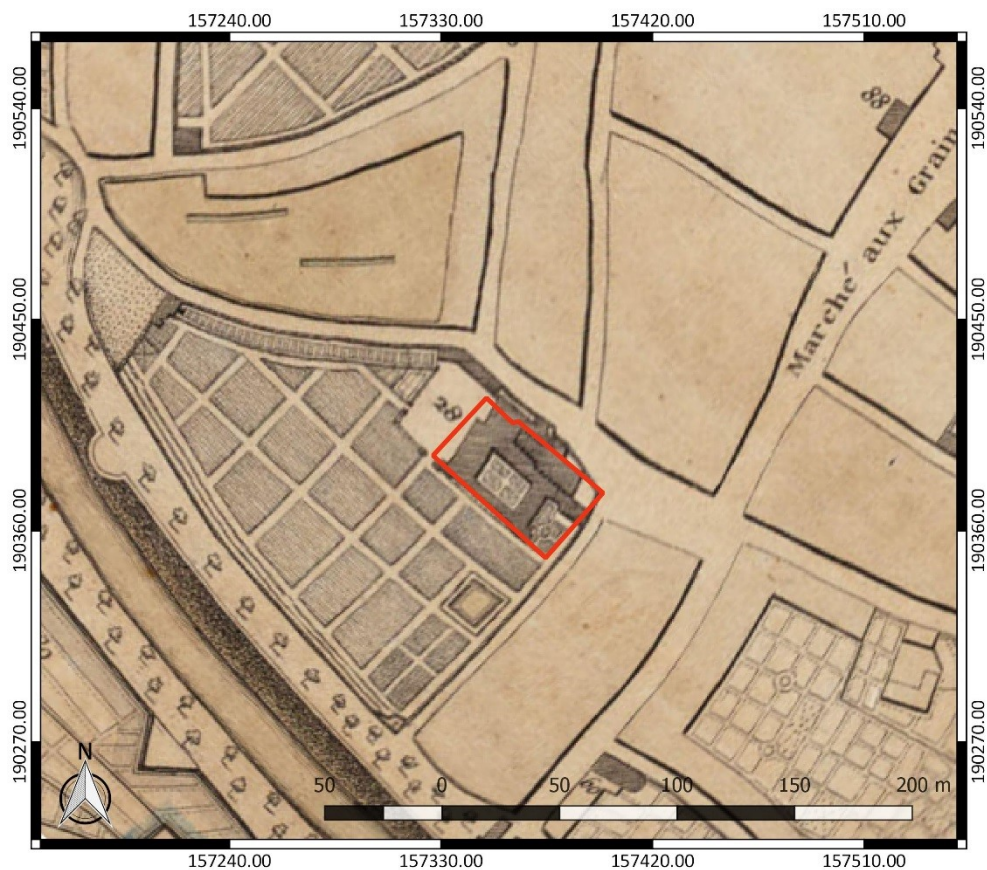
Op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgemaakt op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778) is het onderzoeksgebied ten zuidwesten van de kerk gelegen. Het grootste gedeelte van het onderzoeksgebied is in gebruik als tuin. De vijver in de kloostertuin, die mogelijk een restant van de drinkpoel is, bevindt zich ten zuidwesten van het terrein. In het noorden van het onderzoeksgebied bevindt zich een deel van het kloostergebouw (Figuur 22 **Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.**). Een plattegrond van het kapucijnenklooster van ca. 1796 (Figuur 23) toont dat in dit deel van het klooster de refter en keuken lag. Het plan toont dat het klooster een zeer grote tuin met vijver en binnengracht bezat, die tot aan de wallen reikte. De kerk bevond zich dicht bij de hoek met de Ganzendries en de huidige Nieuwe Kapucijnenstraat.¹⁵

¹⁵ Installé 1997, XVIII-XIX

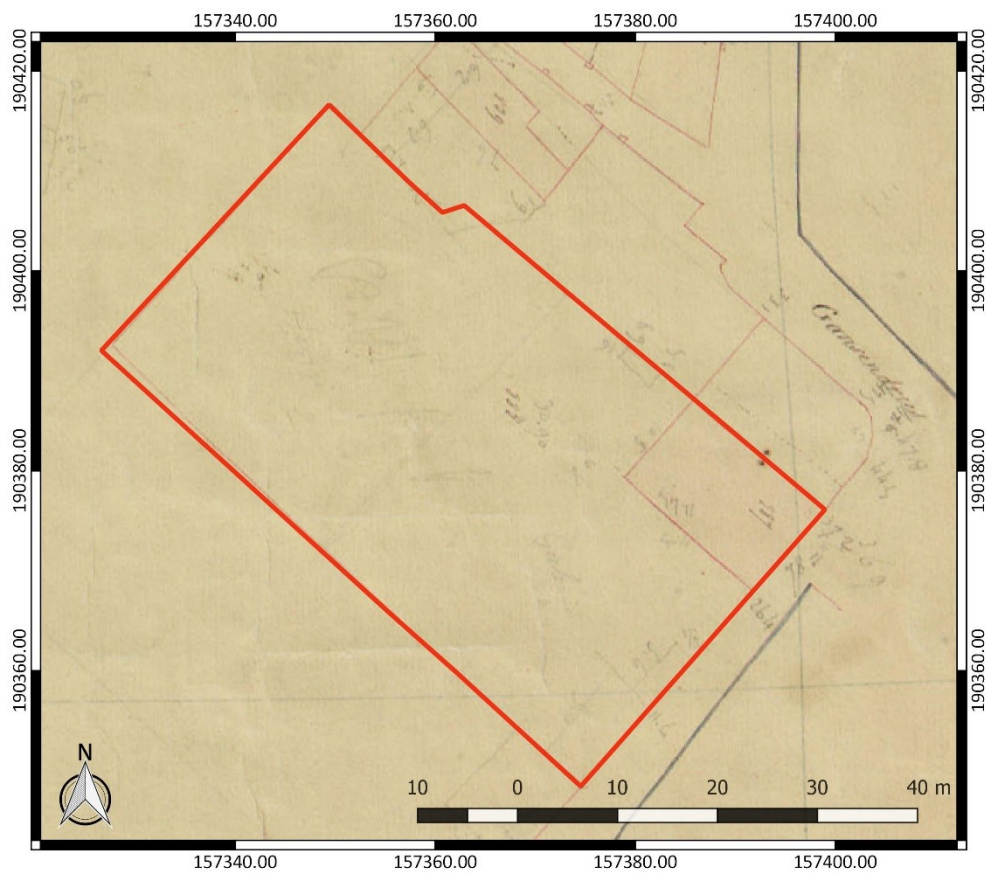

Figuur 23: Plattegrond van het Kapucijnenklooster (www.regionalebeeldbank.be)

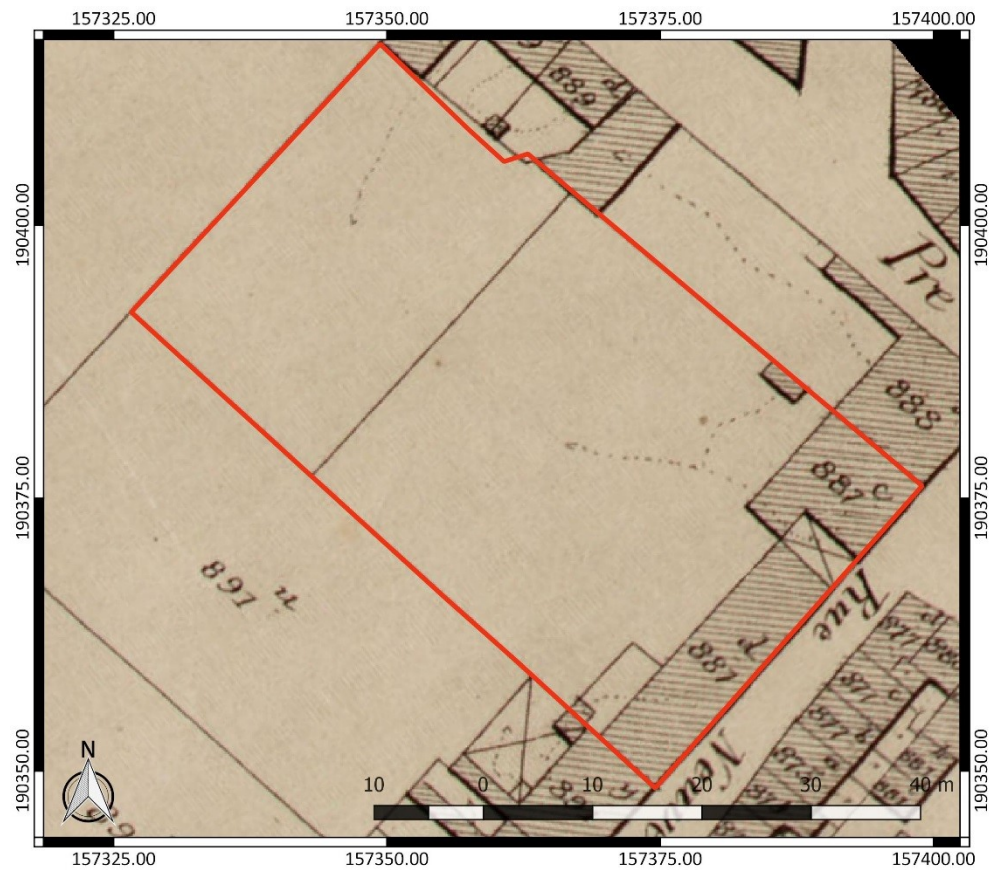
Op de plattegrond van de stad Mechelen door Hunin (ca. 1800) zijn de gebouwen nog intact, hoewel het klooster reeds opgeheven was. Op deze kaart situeert het klooster zich bijna volledig binnen het onderzoeksgebied (Figuur 24). Het Primitief Kadaster (1824) toont de situatie na de afbraak van het klooster. Er is enkel nog een gebouw weergegeven in het oosten van het onderzoeksgebied (Figuur 25). Op de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp (1842-1879) is de bebouwing uitgebreid in het zuidoosten van het onderzoeksgebied, langs de Nieuwe Kapucijnenstraat (Figuur 26).

Figuur 24: Plattegrond van de stad Mechelen met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.regionalebeeldbank.be)

Figuur 25: Primitief Kadaster met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.regionalebeeldbank.be)

Figuur 26: Atlas cadastral parcellaire de la Belgique met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Figuur 27: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

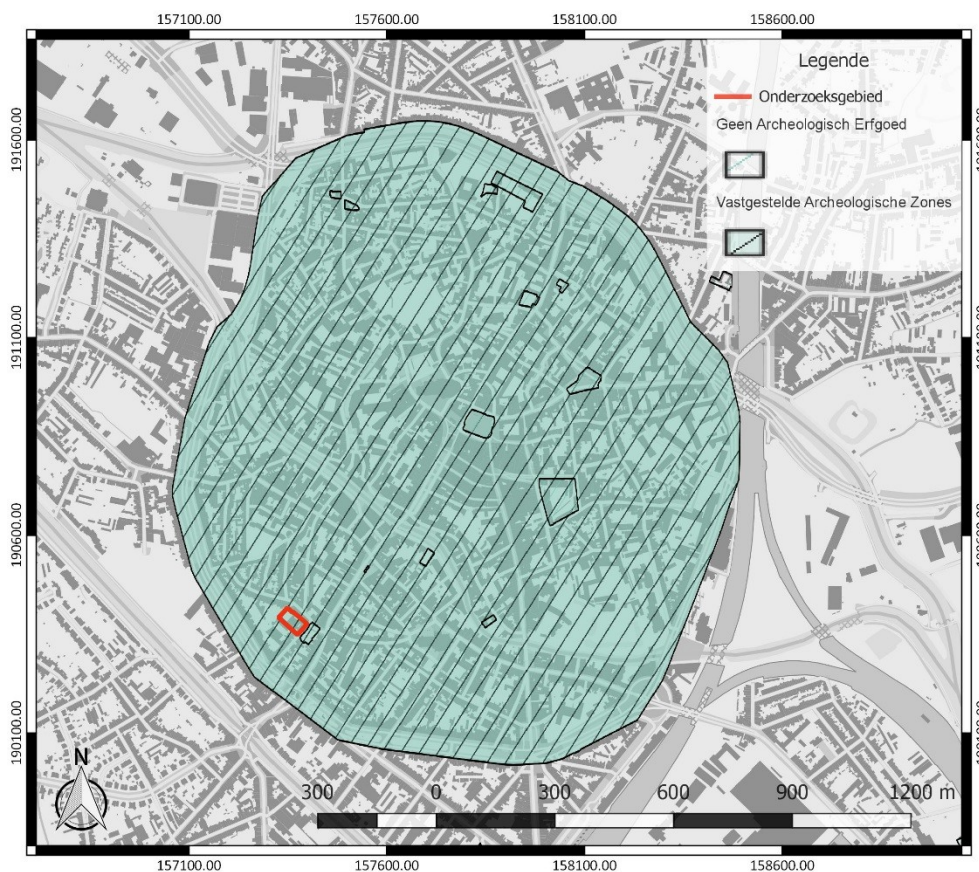
Figuur 28: Luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Een luchtfoto uit 1971 (Figuur 27) toont een verdere uitbreiding van de bebouwing binnen het onderzoeksgebied. Enkel het noordwesten is onbebouwd. Daar bevinden zich bomen. Een luchtfoto uit 1979-1990 (Figuur 28) toont dat er in het noordwesten verhardingen zijn aangelegd. Het beeld komt overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 8).

2.4.3 Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader

Het onderzoeksgebied ligt binnen een vastgestelde archeologische zone: de Historische stadskern van Mechelen (Figuur 29).¹⁶

¹⁶ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Historische stadskern van Mechelen [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140035> (geraadpleegd op 9 april 2018)

Figuur 29: Overzichtskartaal van de vastgestelde archeologische zones met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

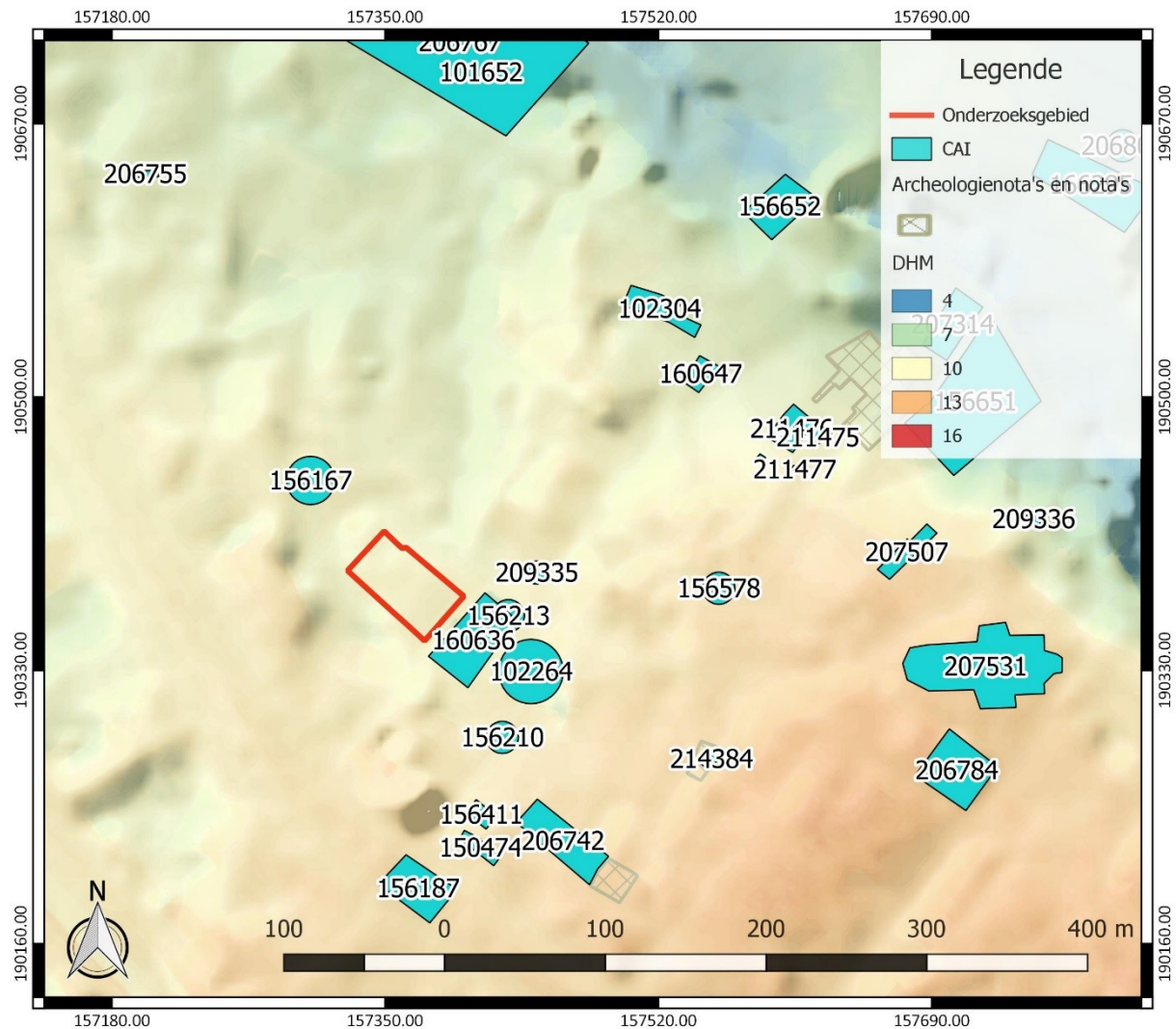
De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) vermeldt een aantal locaties in de omgeving van het onderzoeksgebied waar archeologische resten gekend zijn (Figuur 30). De in de nabijheid gelegen archeologische waarden en de locaties met een gelijkaardige landschappelijke ligging worden besproken. Ze zijn het relevantste om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten.

Ter hoogte van de Ganzendries 5-9 (CAI ID 156213), ten oosten van het onderzoeksgebied, werd bij controle van werken een grote middeleeuwse afvalput met aardewerk en twee koperen munten gevonden. In de put werd ook aardewerk en verbrande huttenleem uit de ijzertijd aangetroffen.¹⁷

Op de Ganzendries werden in 2010 opgravingen uitgevoerd door de dienst archeologie van de Stad Mechelen (CAI ID 160636). Op een diepte van ca. 7,88 m TAW werd een podzolbodem blootgelegd, met een op het eerste zicht intacte A, E, B en C-horizont. De oudste sporen waren voornamelijk greppels, kuilen en karrensporen. Het onderste niveau bestond uit een systeem van parallelle of haaks op elkaar staande greppels. Enkele sporen, waaronder kuilen en greppels worden in de 10de-11de eeuw geplaatst. Voor de tweede helft van de 12de eeuw werden in deze bodem meerdere greppels en kuilen gegraven, mogelijk om het terrein te draineren. In de late 12de eeuw werden de greppels opgevuld en werd het terrein vermoedelijk genivelleerd. In de vulling van de greppels werd ouder aardewerk gevonden. Dit wijst op oudere bewoningssporen. De oudste sporen bevonden zich op ca. 7,12 tot 7,78 m TAW. Deze oudste sporen werden afgedekt door ophogingslagen, waarvan er enkele aan het einde van de 12de of tijdens het eerste kwart van de 13de eeuw gedateerd worden. Verder werden er op het terrein sporen van bewoning tijdens de late middeleeuwen vastgesteld. De fase van de oudste gebouwen situeert zich ter hoogte van een leemlaag. De bebouwing gaat terug

¹⁷ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 156213, Ganzendries 5-9 (geraadpleegd op 9 april 2018)

tot de eerste helft van de 13de eeuw. In de twee oudste fases was er geen haard aanwezig. Er werden wel lemen vloeren aangetroffen. In de twee jongste fases (waarschijnlijk ongeveer vanaf het einde van de 13de eeuw) werd wel een centrale haardplaats aangetroffen. De gebouwen zouden meermaals door brand verwoest zijn. De muren hadden een fundering in leem of een combinatie van zandsteen en leem. Er kwamen ook bakstenen pijlers voor, met leem als metselspecie. De leembouw werd aangetroffen tussen 7,8/8,2 m TAW en 8,81 m TAW. In de 14de eeuw werd het lemen gebouw definitief afgebroken en volgde een lange periode van baksteenbouw.¹⁸

Figuur 30: Overzichtskartaal Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://geo.onroerendergoed.be/>), weergegeven op het DTM 1 m en Hillshade DHM 5 m

Het eerste baksteenhuis werd gebouwd in de 14de eeuw en vernieuwd in de 15de eeuw. Het gebouw was vermoedelijk opgedeeld in twee kamers en had een gemetselde haard en tegelvloer in de achterste kamer. Elders waren er lemen vloeren. Tegen het originele volume werden kleine bijgebouwtjes gebouwd. Op het erf bevond zich een beerput, die aan het einde van de 15de eeuw gedempt werd. De bewoningsfase uit de 14de eeuw bevindt zich tussen ca. 8,59 en 9,15 TAW

¹⁸ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 160636, Ganzendries I (geraadpleegd op 9 april 2018); Troubleyn/Kinnaer 2012, 86, 98, 181- 182, 318-319

(ongeveer 1 tot 1,5 m onder het maaiveld) en die uit de 15de eeuw moeten we ongeveer tussen 9,15 en 9,5 m TAW (ca. 60 cm tot 1 m onder het maaiveld) situeren.¹⁹

Uit de late middeleeuwen werden op deze locatie verder grote hoeveelheden hoornpitten, kaaksbeenderen en gekliefd lange beenderen, die voornamelijk van runderen afkomstig zijn, aangetroffen. De dierlijke botresten wijzen op drie artisanale activiteiten: hoornbewerking, extractie van mergolie en de productie van teerlingen. In het hoornbewerkingsatelier werden zowel horens van runderen als van geiten bewerkt. Voor mergoliëwinning werden onderkaken en in mindere mate ook de metapodalen van runderen opengemaakt om de olie uit het beenmerg in te zamelen. De olie werd waarschijnlijk vooral gebruikt voor het maken van kaarsen en andere producten. Voor de productie van teerlingen werden vooral de metapodalen, maar ook andere lange beenderen, van runderen en paarden gebruikt. Het atelier van de dobbelsteenmaker was waarschijnlijk in de onmiddellijke omgeving van het onderzoeksgebied gelegen. Het afval van de hoornbewerker en de mergoliëwinning werd mogelijk van verder in de stad aangevoerd. Naast het artisanale afval werd ook een kleine hoeveelheid voedselafval aangetroffen. Het gaat vooral om resten van dieren zoals runderen, varkens en schapen, maar ook van pluimvee en vissen.²⁰

Ook uit de nieuwe tijd zijn er resten aangetroffen op de Ganzendries. De eerdere bebouwing werd tussen de 16de en de 18de eeuw vernieuwd. Er werden onder meer kelders met bakstenen vloeren, een achterhuis, een onduidelijke constructie op het achtererf en een nieuwe beerput aangelegd. Deze resten bevinden zich op ca. 9,5 tot 9,7 m TAW (ca. 40 tot 60 cm onder het maaiveld). Aan het begin van de post-middeleeuwse periode bevonden zich hier vermoedelijk gebouwen die zich oriënteerden op de Ganzendries. In de loop van de 17de of de 18de eeuw werden deze gebouwen afgebroken en kwamen er kleine huisjes, al dan niet met tuin, die zich oriënteerden op de Nieuwe Kapucijnenstraat. Tegen 1824 was deze evolutie voltooid. Tijdens de 19de eeuw vond een verdere ontwikkeling van de gebouwen op de percelen plaats.²¹

In de omgeving van het onderzoeksgebied kwamen ook resten uit de Romeinse tijd aan het licht. Op vindplaats CAI ID 102264 werd een vondstenconcentratie van Romeins bouw materiaal en aardewerk aangetroffen.²²

Andere resten in de omgeving dateren uit de middeleeuwen. Zo kwam de Parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw-over-de-Dijle (CAI ID 207531) tot stand tijdens de vroege, volle en late middeleeuwen. Volgens bepaalde historici en kroniekschrijvers was er reeds een bedehuis op deze locatie in het begin van de 5de eeuw en in de 7de-8ste eeuw. Dit gebedshuis werd in de 9de eeuw verwoest. Voor het einde van de 10de eeuw werd het heropgebouwd. Deze kerk werd verwoest door de brand van 1342 en werd vermoedelijk voor het einde van de 14de eeuw opnieuw heropgebouwd. De eerste torengeleding dateert van de 14de-eeuwse heropbouw. Tussen de 15de en de 17de eeuw werd de kerk verder uitgebouwd. De Onze-Lieve-Vrouw-over-de-Dijlekerk raakte meermaals beschadigd, onder meer tijdens de plunderingen in de tijd van Alva (tijdens het derde kwart van de 16de eeuw) maar ook tijdens stormen en blikseminslag in de periode van de 17de tot en met de 19de eeuw en tijdens de Wereldoorlogen. De kerk werd dan ook talrijke keren gerestaureerd en aangepast. Bij controle van werken in de kerk werd een middeleeuws vlakgraf met tientallen skeletten gevonden. Er kwamen ook restanten van onder meer muren en vloeren uit de middeleeuwen aan het licht. Mogelijk gaat

¹⁹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 160636, Ganzendries I (geraadpleegd op 9 april 2018); Troubleyn/Kinnaer 2012, 337, 396

²⁰ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 160636, Ganzendries I (geraadpleegd op 9 april 2018); Boffin *et al.* 2013, 41

²¹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 160636, Ganzendries I (geraadpleegd op 9 april 2018); Troubleyn/Kinnaer 2012, 422- 423, 518-519

²² Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 102264, Hoogstraat I (geraadpleegd op 9 april 2018)

het om resten van de vroegere kerk of van een kluis. Ook de Sint-Jacobskapel (CAI ID 156411) dateert uit de middeleeuwen. Deze kapel maakte deel uit van het voormalige Sint-Jacobsgasthuis. In 1992 werden de funderingen en buitenmuren door de Mechelse Vereniging voor Stadsarcheologie onderzocht.²³

Aan de Korenmarkt (CAI ID 160647) werden resten uit de volle middeleeuwen opgegraven. Het gaat om verschillende kuilen en om een ophogingspakket. Ook werden er kuilen met een vrij organische vulling en een wegdek van zandstenen kasseitjes uit de late middeleeuwen aangetroffen. De weg werd afgeboord door vijf houten palen.²⁴

Ook op verschillende andere locaties zijn resten uit de late middeleeuwen aanwezig. Er werd bijvoorbeeld aardewerk uit deze periode gevonden op locatie CAI ID 206784 en CAI ID 206755, waar ook een gewelfde kelder uit de late middeleeuwen aangetroffen werd. Ter hoogte van de Hoogstraat 35 (CAI ID 156210) werd een laatmiddeleeuwse afvalput met aardewerk opgegraven. Op locatie CAI ID 150474 werd per toeval een waterput in witte zandsteen uit deze periode ontdekt.²⁵

Uit de late middeleeuwen werden in de omgeving ook kuilen aangetroffen ter hoogte van CAI ID 214384. Bij een proefsleuvenonderzoek op locatie CAI ID 211477 kwamen dan weer muren, funderingen en kuilen aan het licht. Bij een opgraving aan de laatmiddeleeuwse Brusselpoort (CAI ID 156187) werd een fragment van de oorspronkelijke vloer en een heterogeen vondstencomplex gevonden. Ook het Refugiehuis van de abdij van Grimbergen (CAI ID 207507) werd in de late middeleeuwen opgetrokken. Verder was er ook laatmiddeleeuwse bebouwing op 't Plein (CAI ID 209336). Hier zijn namelijk een aantal dichtgemetste, boogvormige constructies ontdekt.²⁶

In de Moensstraat (CAI ID 156578) wijzen opgegraven sporen op bewoning van het terrein in de 13de eeuw. Verder werd er een grote kelder in T-vorm, die tot een 16de-eeuws huis behoorde, gevonden. Het Huis Michiels (CAI ID 102304) kent ook een laatmiddeleeuwse voorgeschiedenis. Er werden verschillende vloerniveaus van het huis opgegraven. Het oudste niveau gaat minstens terug tot de 15de eeuw. Daarboven was een 17de-eeuwse vloer te vinden. Om deze te onderzoeken moest de 19de-eeuwse vloer verwijderd worden. Tussen de 17de en de 19de-eeuwse vloer zat een puinlaag uit de 18de eeuw.²⁷

In de omgeving zijn nog resten van huizen uit de nieuwe tijd aanwezig. In de Onze-Lieve-Vrouwstraat (CAI ID 211475 en CAI ID 211476) werden kelders uit de 16de eeuw aangetroffen. Aan de Hoogstraat 18 bevindt zich het Jodenhuis (CAI ID 209335), een pand dat tevens uit de 16de eeuw dateert. Deze

²³ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 207531, Onze-Lieve-Vrouw-over-de-Dijle (geraadpleegd op 9 april 2018); Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: *Parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw over de Dijle [online]*, <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/3899> (geraadpleegd op 9 april 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 156411, Sint-Jacobskapel (geraadpleegd op 9 april 2018)

²⁴ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 160647, Korenmarkt I (geraadpleegd op 9 april 2018)

²⁵ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 206784, Lange Nieuwstraat III (geraadpleegd op 9 april 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 206755, Leegheid - St.-Pietersberg (geraadpleegd op 9 april 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 156210, Hoogstraat 35 (geraadpleegd op 9 april 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 150474, Hoogstraat II (geraadpleegd op 9 april 2018)

²⁶ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 214384, Hoogstraat 35 (sanitair blok), (geraadpleegd op 9 april 2018). Zie ook Reyns/Bruggeman 2017; Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 211477, Project Hof van Cortenbach (geraadpleegd op 9 april 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 156187, Brusselpoort (geraadpleegd op 9 april 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 207507, Refugiehuis van de abdij van Grimbergen (geraadpleegd op 9 april 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 209336, 't Plein I (geraadpleegd op 9 april 2018)

²⁷ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 156578, Moensstraat I (geraadpleegd op 9 april 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 102304, Huis Michiels (geraadpleegd op 9 april 2018)

dubbelwoning was voor 1647 vermoedelijk slechts een enkel huis, bekend onder de naam “Den Bruinen Baard”. In de keldermuren van het pand werden twee doorgangen opgetekend die bovenaan boogvorming waren afgewerkt. In 1632 werd een deel van het huis bewoond door een zekere kanunnik Wagtendonck. De andere kant stond leeg. In hetzelfde jaar werd het pand verkocht aan schepenen Jan Vleminckx. In 1763 werd het pand vermeld onder de naam “Chapeau Royal”. Omstreeks 1774 zou in het rechter deel van dit gebouw een herberg met de naam “Het Hoefijzer” zijn gevestigd.²⁸

Ook in de Veluwestraat (CAI ID 156167) zijn sporen van bewoning uit de nieuwe tijd gevonden. Er werden afvalkuilen met een grote hoeveelheid aardewerk uit de 17de eeuw aangetroffen. In de Sint-Jacobstraat (CAI ID 206742) werd ook een afvalput met aardewerk opgemerkt. Deze wordt in de 18de eeuw geplaatst. Er werd ook een in baksteen gemetste aalput met aardewerk uit de nieuwe tijd gevonden, evenals een vrij diepe gracht van onbepaalde datering.²⁹

Andere gekende archeologische waarden in de omgeving van het onderzoeksgebied bevinden zich al op vrij grote afstand ten opzichte van het onderzoeksgebied of kennen een verschillende landschappelijke ligging. Ze zijn weinig relevant om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten. Daarom worden ze hier niet nader toegelicht.

2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein? Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?

Aan de hand van het uitgevoerde bureauonderzoek en de beschikbare bronnen kunnen we reeds een zeer goede inschatting maken van het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied. Ter hoogte van het onderzoeksgebied kunnen relevante archeologische waarden zeker voorkomen tot op een diepte van ca. 2,5 m onder het maaiveld en mogelijk zelfs nog dieper. Plaatselijk zouden nog restanten van een podzolbodem kunnen aangetroffen worden, indien de oorspronkelijke natuurlijke aardkundige eenheden niet geroerd zijn door menselijke bodemingrepen.

Op basis van het archeologisch onderzoek ter hoogte van de Ganzendries, net ten zuiden van het onderzoeksgebied, kunnen we verwachten dat de oudste middeleeuwse sporen binnen het onderzoeksgebied teruggaan tot de 10de of de 11de eeuw. In de omgeving zijn ook vondsten gedaan uit de Romeinse tijd, waardoor gelijkaardige vondsten binnen het onderzoeksgebied evenmin uit te sluiten zijn. Vanaf de 10de-11de eeuw zijn verschillende sporen en vondsten ter hoogte van de Ganzendries te relateren aan de daaropvolgende periodes, tot en met de nieuwste tijd. De aangetroffen sporen zijn te beschouwen als sporen van bewoning en van artisanale activiteiten.

Historische bronnen laten toe de gebruiksevolutie van het terrein vrij gedetailleerd te schetsen. In 1595 en mogelijk al vroeger werd het onderzoeksgebied ingenomen door een boomgaard en deels bebouwd. Ter hoogte van de Ganzendries was er in deze periode een drinkpoel. Sommige historische kaarten lijken de drinkpoel gedeeltelijk binnen het onderzoeksgebied te situeren. Het is echter

²⁸ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 211475, Onze-Lieve-Vrouwstraat 20 (geraadpleegd op 9 april 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 211476, Onze-Lieve-Vrouwstraat 12-14 (geraadpleegd op 9 april 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 209335, Jodenhuis (Hoogstraat 18), (geraadpleegd op 9 april 2018)

²⁹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 156167, Veluwestraat I (geraadpleegd op 9 april 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 206742, Sint-Jacobstraat (geraadpleegd op 9 april 2018)

moeilijk om de oude kaarten goed te georefereren. Wellicht bevond de drinkpoel zich in werkelijkheid buiten het onderzoeksgebied. Kort na 1622 moet het onderzoeksgebied in het bezit gekomen zijn van de kapucijnen, die er een klooster oprichten. De kerk van het nieuwe klooster, die zich buiten het onderzoeksgebied situeert, werd ingewijd in 1637. In het begin van de 19de eeuw werd het klooster gesloopt. Nieuwe gebouwen werden binnen het onderzoeksgebied opgericht in de loop van de 19de en de 20ste eeuw.

Binnen het onderzoeksgebied kunnen we concreet resten verwachten van de 19de- en 20ste-eeuwse bebouwing binnen het terrein. Verder worden ook de resten van het klooster van de kapucijnen verwacht. Ook de aanwezigheid van oudere archeologische resten is te verwachten, mogelijk tot de 10de eeuw of zelfs tot de Romeinse tijd. De aard van de verwachte sporen omvat sporen van bewoning, mogelijke sporen van artisanale activiteiten en ook de aanwezigheid van resten van begraving is niet uit te sluiten.

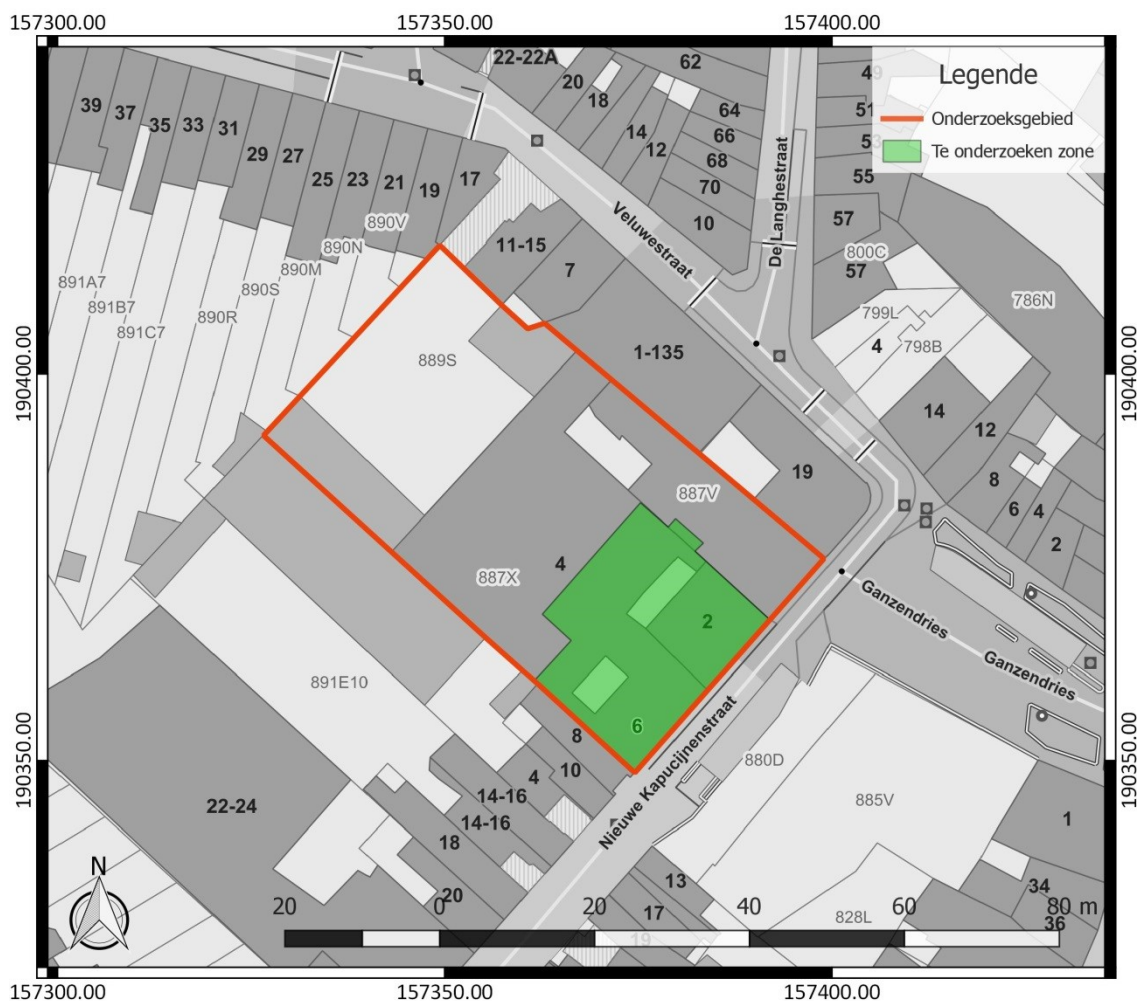
Wat is de impact van de geplande werken?

Binnen een zone van ca. 565 m² binnen het onderzoeksgebied worden werken gepland waarbij bodemingrepen zullen plaatsvinden. De voornaamste werken omvatten de bouw van appartementen met de aanleg van een ondergrondse verdieping en nutsvoorzieningen. Het bodemarchief zal in deze zone tot op een diepte van ca. 2,30 m onder het maaiveld verstoord worden. Buiten deze zone worden in het kader van de geplande werken geen bodemingrepen voorzien.

2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied een hoog archeologisch potentieel kent. Voor het onderzoeksgebied is er met name een concrete verwachting naar resten van het klooster van de kapucijnen dat van de 17de tot het begin van de 19de eeuw aanwezig geweest is binnen het onderzoeksgebied. Oudere sporen van bewoning tot in de 16de eeuw kunnen op basis van historische kaarten binnen het onderzoeksgebied verwacht worden. Ook oudere sporen die teruggaan tot de 10de eeuw kunnen verwacht worden op basis van het onderzoek aan de Ganzendries dat net ten zuiden van het onderzoeksgebied uitgevoerd is. Daarnaast zijn nog oudere resten evenmin uit te sluiten op het terrein, gezien de gunstige landschappelijke ligging van het terrein op het interfluvium tussen de Dijle en de Zenne. De sporen waarvoor een concrete archeologische verwachting is, zijn te beschouwen als sporen van bewoning, van artisanale activiteiten en mogelijk ook van begraving.

Gezien het hoge archeologische potentieel van het terrein en de negatieve impact van geplande werken op het bodemarchief is bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig in de zone waar de geplande werken een negatieve impact zullen hebben op het aanwezige bodemarchief. Dit is in een zone van ca. 565 m².

Figuur 31: Te onderzoeken zone, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

Geofysisch onderzoek is niet aangewezen omdat dit geen gegevens over de chronologie van de eventueel gedetecteerde fenomenen kan opleveren. Veldkartering is niet mogelijk binnen het onderzoeksgebied, omdat het volledige terrein bebouwd en verhard is. Landschappelijk booronderzoek kent slechts een beperkt potentieel op kennisvermeerdering. We kunnen reeds een goede inschatting maken van de verwachte bodemopbouw ter hoogte van het onderzoeksgebied aan de hand van het archeologisch onderzoek dat ter hoogte van de Ganzendries, ten zuiden van het onderzoeksgebied, uitgevoerd is.

Wel relevant is de uitvoering van een proefputtenonderzoek om de stratigrafische opbouw van het terrein in kaart te brengen en te confronteren met de resultaten uit het bureauonderzoek. Deze onderzoekstechniek is geschikt omdat een site met complexe verticale stratigrafie verwacht wordt. Aan de hand van een proefputtenonderzoek kan een betere afweging gemaakt worden van de concrete impact van de geplande werken op het bodemarchief. Dit is met name relevant omdat de diepte van de geplande bodemingrepen varieert.

3 Samenvatting

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied een hoog archeologisch potentieel kent. Voor het onderzoeksgebied is er met name een concrete verwachting naar resten van het klooster van de kapucijnen dat van de 17de tot het begin van de 19de eeuw aanwezig geweest is binnen het onderzoeksgebied. Oudere sporen van bewoning tot in de 16de eeuw kunnen op basis van historische kaarten binnen het onderzoeksgebied verwacht worden. Ook oudere sporen die teruggaan tot de 10de eeuw kunnen verwacht worden op basis van het onderzoek aan de Ganzendries dat net ten zuiden van het onderzoeksgebied uitgevoerd is. Daarnaast zijn nog oudere resten evenmin uit te sluiten op het terrein, gezien de gunstige landschappelijke ligging van het terrein op het interfluvium tussen de Dijle en de Zenne. De sporen waarvoor een concrete archeologische verwachting is, zijn te beschouwen als sporen van bewoning, van artisanale activiteiten en mogelijk ook van begraving.

4 Bibliografie

4.1 Publicaties

Boffin, C./S. Thys/B. Acke 2013: *Archeozoölogisch onderzoek Mechelen Ganzendries (prov. Antwerpen). Basisrapport*, Ingelmunster (Rapporten Monument Vandekerckhove nv, Afdeling Archeologie 2013/32).

Bogemans, F., 1996: *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 23 Mechelen*, Brussel.

Installé, H., 1997: *Historische Stedenatlas van België - Mechelen II*, Brussel.

Reyns, N./J. Bruggeman, 2017: *Archeologische werfbegeleiding Mechelen – Hoogstraat 35, deel 2 (Ursulinen), Sanitair blok*, Temse (Rapporten All-Archeo bvba 339).

Steurs, V./J. Uytterhoeven, 1942: *De plaatsnamen van Mechelen binnen de oude wallen, I*, Mechelen.

Troubleyn, L. et al., 2007: *Het Steen en de burgers. Onderzoek van de laatmiddeleeuwse gevangenis van Mechelen*, Mechelen.

Troubleyn, L./F. Kinnaer, 2012: *Van ganzen en andere grazers. Resultaten van het archeologisch onderzoek van de Ganzendries in Mechelen (basisrapportage)*, Mechelen.

4.2 Websites

Cartesius (2018)
<https://www.cartesius.be>

Centrale Archeologische Inventaris (2018)
<https://cai.onroenderfgoed.be>

Databank ondergrond Vlaanderen (2018)
<http://dov.vlaanderen.be>

Geoportaal Onroerend Erfgoed (2018)
<https://geo.onroenderfgoed.be/>

Geopunt Vlaanderen (2018)
<http://www.geopunt.be/>

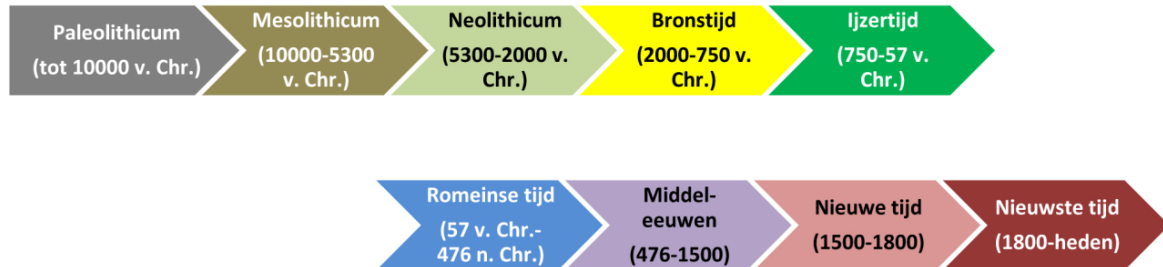
Inventaris Onroerend Erfgoed (2018)
<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2018)
<https://www.onderzoeksbalans.be>

Regionale Beeldbank (2018)
<https://www.regionalebeeldbank.be>

5 Bijlagen

5.1 Archeologische periodes

5.2 Plannenlijst

Plannenlijst bureauonderzoek: projectcode 2018C219

Plan-nummer	Type	Onderwerp	Aanmaak-schaal	Aanmaak-wijze	Datum
P1	Kadasterplan	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	05/04/2018
P2	Topografische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	04/04/2018
P3	Verstoringskaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	04/04/2018
P4	Overzichtskaart	Zone geplande bodemingrepen	1:1	Digitaal	11/04/2018
P5	Bouwplan	Bestaande toestand	1:1	Digitaal	17/01/2018
P6	Bouwplan	Ontwerpplan kelder, gelijkvloers, eerste verdieping en gevels	1:1	Digitaal	17/01/2018
P7	Bouwplan	Snede	1:1	Digitaal	17/01/2018
P8	Hoogtemodel	Digitaal hoogtemodel terrein en omgeving	1:1	Digitaal	04/04/2018
P9	Hydrografische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	04/04/2018
P10	Doorsnede	Terreinverloop	1:1	Digitaal	04/04/2018
P11	Tertiaire geologische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	04/04/2018
P12	Quartaire geologische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	04/04/2018
P13	Bodemkaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	04/04/2018
P14	Bodemgebruikskaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	04/04/2018
P15	Historische kaart	Stadsplan van Jacob van Deventer	1:1	Digitaal	05/04/2018
P16	Historische kaart	Plattegrond van de stad Mechelen door van Hanswijck	1:1	Digitaal	05/04/2018
P17	Historische kaart	Plattegrond van Braun en Hogenberg	1:1	Digitaal	05/04/2018
P18	Historische kaart	Plattegrond van Joannes Blaeu	1:1	Digitaal	05/04/2018
P19	Historische kaart	Plattegrond van Basire	1:1	Digitaal	05/04/2018
P20	Historische kaart	Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden	1:1	Digitaal	04/04/2018
P21	Historische kaart	Plattegrond van het Kapucijnenklooster	1:1	Digitaal	05/04/2018
P22	Historische kaart	Plattegrond van Hunin	1:1	Digitaal	05/04/2018
P23	Historische kaart	Primitief Kadaster	1:1	Digitaal	05/04/2018
P24	Historische kaart	Atlas cadastral parcellaire de la Belgique	1:1	Digitaal	05/04/2018
P25	Kaart met vastgestelde archeologische zones	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	04/04/2018

Plan-nummer	Type	Onderwerp	Aanmaak-schaal	Aanmaak-wijze	Datum
P26	CAI-kaart	CAI vondstlocaties	1:1	Digitaal	10/04/2018
P27	Overzichtskaart	Nodig geachte maatregelen	1:1	Digitaal	11/04/2018

5.3 Fotolijst

Fotolijst bureauonderzoek: projectcode 2018C219

ID	Type	Onderwerp	Vervaardiging	Datum
F1	Luchtfoto	Toestand terrein 2017	Digitaal	04/04/2018
F2	Luchtfoto	Toestand terrein 1971	Digitaal	04/04/2018
F3	Luchtfoto	Toestand terrein 1979-1990	Digitaal	04/04/2018